Бүгү чурттарның пролетарийлери, каттыжыңар!

ШЫН

СЭКП Тыва обкомунуң, Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң болгаш Министрлер Чөвүлелиниң органы

№ 49 (12139) | 1983 чылдың февраль 27, воскресенье | 1925 чылдан үндезилеттинген. | Өртээ 3 көп.

СЭКП ТӨП КОМИТЕДИНДЕ

СЭКП Төп Комитеди «Чуртталга бажыңнарын болгаш социал-амыдырал объектилерин тударының планнарын хандырар талазы-биле хемчеглер дугайында» доктаалды хүлээп алган.

СЭКП-ниң XXVI съездизиниң айытканы социал программаны ёзугаар бистиң чуртувуста чуртталга болгаш культура-амыдырал тудугларын калбаа-биле боттандырып турарын доктаалда демдеглээн. Беш чылдың эгезинден бээр нийти шөлү 210 млн. дөрбелчин метр ажыг чуртталга бажыңнарын ажыглалга киирген, дыка хөй санныг нийти билиг школаларын, школа назызы четпээн уруглар албан черлерин, эмнелгелерни болгаш поликлиникаларны туткан.

Ооң-биле кады бо талазы-биле кылдынып турар ажыл партияның негелдезинге дүүшпейн турар. Дыка хөй ажылчы чоннарның чуртталга байдалын экижидери негеттинип турар. Чурттаар черлерниң чедишпезинден чамдык чаа тургустунган үлетпүр күчүлери, ылаңгыя Сибирьде болгаш Ыракы Чөөн чүкте бүдүрүлгелер, кадрлар-биле багай хандыртынып турар.

Бо бүгү дээрге министерстволарның болгаш ведомстволарның, эвилелдешкен республикаларның чамдык удуртукчуларының бо айтырыгже четпес сагыш салып турарының уржуу боор турар.

Чуртталга бажыңнарын тударының талазы-биле планнаттынган даалгаларны күүсетпезиниң фактыларын СЭКП ТК шыдажыр арга чок чорук деп санап турар. Оларны чылдар планнарында көрдүнгенинден ийи чыл иштинде эвээшти туткан. Школа назызы четпээн уруглар албан черлерин, профессионал-техниктиг училищелерни тудар талазы-биле байдал эки эвес боор турар. Эмнелгелерни болгаш поликлиникаларны тудары куду темпилиг чоруп турар. Чуртталга черлерин хууда тударының хемчээли ылаңгыя көдээ черлерге чылдагаан чокка кызырлып келген, чуртталга-тудуг кооперациязы оожум хөгжүп турар.

Туркмен, Таджик, Молдав, Кыргыс ССР-лерде, Россия Федерациязында, Украинада, Казахстанда, чамдык автономнуг республикаларда, крайларда болгаш областарда чуртталга болгаш культура-амыдырал объектилерин тударының планнары күүсеттинмейн турар.

Доктаалда айтып турары-биле алырга, ССРЭ-ниң дыка хөй министерстволары болгаш ведомстволары, эвилелдешкен республикаларның компартияларының ТК-лары болгаш Министрлер Чөвүлелдери, партия крайкомнары, обкомнары, улус депутаттарының Советтериниң күүскомнары чуртталга бажыңнарының болгаш социал-амыдырал объектилериниң планнарының күүсеттинмес чоруу-биле эптежип, доктааттынган даалгаларны үрериниң фактыларын принципиалдыг ёзу-биле шыңгыы буруу шаппайн турарлар. Тудугнуң болгаш шеверлел ажылдарының куду шынарлыг боор турары шыңгыы дүвүрээзинни болдуруп турар.

Планнарның четпес күүсеттинип турары дээш улуг харысалганы тудуг министерстволарының коллегияларынга болгаш министрлеринге онаажып турар. Олар чуртталга хамааты тудугну кошкак удуртуп, ону бирги черге херээ кылдыр санавайн турар. ССРЭ-ниң Минтяжстрой болгаш ССРЭ-ниң Минпромстрой 1981—1982 чылдарда нийти шөлү ийи миллион хире дөрбелчин метр чуртталга бажыңнарын чедир кылып бербээн. Миннефтегазстрой, Минвостокстрой, ССРЭ-ниң Минэнергозу, өске-даа министерстволар чуртталга бажыңнарын болгаш социал-амыдырал объектилерин ажыглалга киирер талазы-биле дыка хожудаашкынны болдурган.

Чагыкчы министерстволар болгаш ведомстволар чуртталга тудуунуң планнарын күүседириниң дугайында база четпес сагыш салып турар. ССРЭ-ниң Газ-үлетпүр министерствозу, Нефтехимүлетпүр министерствозу, ССРЭ-ниң Эът-сүт үлетпүр министерствозу, Станок үлетпүрүнүң министерствозу өске-даа министерстволар чуртталга оран-бажыңын планнаттынган хемчээлдерге ажыглалга киирерин чыл санында-ла хандырбайн турар. Үлетпүр бүдүрүлгелерин, чуртталга бажыңнарын болгаш социал-амыдырал объектилерин комплекстиг эвес кылдыр планнаары болгаш тудары үргүлчүлеп турар. Ол чорук бүдүрүлгелерни бедик мергежилдиг кадрлар-биле четчелээринге улуг бергелерни тургузуп, хөй чидириглерни болдуруп турар. Чурттаар черлерге эң улуг негелделиг чамдык үлетпүр районнарының онзагай байдалдарын ССРЭ-ниң Күрпланы планнарга чамдыкта барымдаалавайн турар.

Чуртталга бажыңнарын болгаш социал-амыдырал тудугларын көдээ черлерге, ылаңгыя РСФСР-ниң кара эвес хөрзүннүг зоназынга тударын дыка күштелдирериниң эргежок чугулазынче кичээнгейни угландырган.

ССРЭ-ниң Күртудуу, Күрхамааты тудуу болгаш улус депутаттарының Советтериниң чамдык күүскомнары чуртталга-хамааты тудугнуң планнарын боттандырарынга, шынарын экижидеринге, хоорайларны болгаш чурттакчылыг черлерни төлевилээринге база тударынга улуг четпестерни болдуруп турар. Ажылчы чоннарның чурттаар оран-бажыңга хөй негелделиг боор турар чамдык хоорайларда бирги чергениң эргежок чугула эвес боор турар улуг өртек-үнелиг объектилерни, хөй каът болгаш тускайлан төлевилелдерлиг бажыңнарны тудуп турар. Бо бүгү чүүлдер тудугнуң өртек-үнезин аартадыр болгаш массалыг чуртталга тудуундан күштүг база акша-хөреңгини-даа чардыктырып турар. Хоорайларда чаңгыс аай чагыкчының албаны четпес сайзыраңгайжып турар.

Он бирги беш чылдың чуртталга бажыңнарын болгаш культура-амыдырал объектилерин тудар талазы-биле планын ыяап-ла күүседири СЭКП-ниң XXVI съездизиниң болгаш СЭКП ТК-ның ноябрь (1982 ч.) Пленумунуң шиитпирлеринге дүүштүр социал-политиктиг улуг ужур-дузалыг эң чугула сорулга боор турарын СЭКП ТК онзалап айтып турар.

Бо сорулганы күүседиринге чуртталга болгаш социал-амыдырал тудуунуң талазы-биле 1983 чылдың планын күүседири чугула рольдуг болур ужурлуг.

Чуртталга-хамааты тудуунга хамаарылганы үндезинни-биле өскертирин СЭКП ТК министерстволарның болгаш ведомстволарның, эвилелдешкен республикаларның Министрлер Чөвүлелдериниң удуртукчуларындан негээн. Чуртталга бажыңнарын, коммунал болгаш социал объектилерни планнаттынган хемчээлдери-биле ажыглалга киирериниң хемчеглериниң комплекизин ажылдап кылгаш, боттандырар. Улуг панельдерлиг бажың тудуушкунунда бар күчүлерни ажыглаарын улам экижидер. Тудугнуң шынарын дыка экижидер, чедир кылдынмаан чүүлдерлиг чуртталга бажыңнарын болгаш социал-амыдырал объектилерин хүлээп алырының фактыларын шуут болдурбас.

Чуртталга-хамааты тудугларынга ажыглаары-биле ыяш материалдарын, металл продукциязын, линолеумну, санитар-техниктиг дерилгелерни тудуг организацияларынче бирги ээлчегде чорудуп бээрин хандырарын ССРЭ-ниң Күрпланынга, ССРЭ-ниң Күрхандырылгазынга, ССРЭ-ниң Кара металлургия министерствозунга, ССРЭ-ниң Ыяш-саазын министерствозунга болгаш өске-даа министерстволарга дааскан.

Чуртталга бажыңнарын, школа назызы четпээн уруглар албан черлерин, школаларны, профессионал-техниктиг училищелерни, эмнелгелерни болгаш поликлиникаларны тудар талазы-биле планнаттынган даалгаларның күүсеттинери дээш тудуг министерстволарының министрлериниң хууда харысалгазынче кичээнгейни угландырган.

Чуртталга бажыңнарын болгаш социал-амыдырал объектилерин тударын организастаарда, оларны ажыглалга чогуур үезинде киирерин, хоорайларны болгаш чурттакчылыг черлерни комплекстиг кылдыр тударын, хоорай тудуунуң болгаш архитектураның шынарын экижидерин чедип алырын эвилелдешкен болгаш автономнуг республикаларның Министрлер Чөвүлелдеринге, улус депутаттарының Советтериниң күүскомнарынга, министерстволарга болгаш ведомстволарга сүмелээн. Чуртталга бажыңнарын хуваарда болгаш девискээр аайы-биле тургузарда үлетпүр бүдүрүлгелериниң эрге-ажыктарын эки өөренип көөр, оларның акша-хөреңгизи-биле улуг кииришкинни тургаш, туттунган бажыңнарда чуртталга шөлүн чогуур үезинде тускайлаар.

Чуртталга фондузунуң бүдүн-бүрүн болурун хандырар, ону чаартып кылырынын, чуртталга бажыңнарының капитал септелгезиниң шынарын бедидериниң талазы-биле ажылдарны идепкейлиг чорударының немелде хемчеглерин боттандырар. Ажылчыннарның, колхозчуларның болгаш албан-хаакчыларның хууда чуртталга оран-бажыңын чаартырының болгаш чаагайжыдарының талазы-биле аргаларны улам долдур ажыглаар. Таарымчалыг, ажылдап болур хире эки чуртталга фондузун хөй черге бузарын, ону өске сорулгаларга ажыглаары-биле хавырарын болгаш чуртталга бажыңнарының ээлдезин кызырар өске-даа чурум үрээшкиннерин болдурбас.

ССРЭ-ниң Күрпланы 1984 болгаш 1985 чылдарның планнарынга чуртталга бажыңнарының болгаш социал-амыдырал тудугларының тудуунуң хемчеглерин 1981—1985 чылдарда ССРЭ-ниң экономиктиг болгаш социал хөгжүлдезиниң беш чыл планының даалгаларын ыяап-ла күүседирин хандырар хемчээлдерге тодарадып, айтыры эргежок чугула деп СЭКП ТК санап турар. 1984 чылдан эгелээш, кезээлиг ажылдарның планнарынга чуртталга бажыңнарын болгаш социал-амыдырал объектилерин ажыглалга киирер талазы-биле даалганы доктаадырын тудуг министерстволарынга дааскан.

1986—1990 чылдарда ССРЭ-ниң экономиктиг болгаш социал хөгжүлдезиниң кол угланыышкыннарын ажылдап кылырда чуртталга болгаш культура-амыдырал тудуун улам экижидерин, ооң шынарын үндезинни-биле бедидерин, чаа технологтуг аргаларны болгаш дерилгелерни ажыглавышаан, улуг панель болгаш ыяш-биле бажың тудар заводтарны чаарты дериирин, а ол ышкаш таарымчалыг тудуг болгаш шеверлел материалдарын бүдүрүп, дыка калбартырын көрген турар ужурлуг.

Чуртталга-хамааты тудуунуң өртек-үнезин чиигедир, ону индустриализастаарының деңнелин бедидер, материалдыг болгаш күш-ажыл чарыгдалдарын камнаарын хандырар талазы-биле, чуртталга бажыңнарын тударын таарымчалыг серияларже шилчидерин шапкынчыдар талазы-биле тодаргай хемчеглерни ажылдап кылгаш, 1983—1985 чылдарда боттандырып чорударының сорулгазы ССРЭ-ниң Күртудуунуң, Күрхамааты тудугнуң, ССРЭ-ниң Күрпланының, тудуг министерстволарының болгаш ведомстволарның мурнунда салдынган.

Эвилелдешкен республикаларның компартияларының ТК-ларынга, партия крайкомнарынга, обкомнарынга, округкомнарынга болгаш райкомнарынга чогуур угланыышкынныг организакчы ажылды чорударын хандырарын, контрольдуң дээштиин, чуртталга болгаш культура-амыдырал тудугларының планнарының күүсеттинерин дээш кадрлардан негелдени бедидерин дааскан. Бо сорулганы шиитпирлээринче партия, совет, профэвилел болгаш комсомол организацияларын доктаамал углаар. Чуртталга-хамааты объектилерин тударының хуусааларын үскен факт бүрүзүн партийжи болгаш күрүне сагылга-чурумун шыңгыы үрээн чорук кылдыр санаар.

Тудугжулар ортузунга масса-политиктиг ажылды идепкейжидерин, социалистиг чарыштың улам эки түңнелдиг болурун, бригада керээзин, мурнакчы коллективтерниң болгаш бүдүрүлге чаартыкчыларының дуржулгазын массалыы-биле ажыглаарын чедип алыр.

Коммунистиг субботникке уткуштур

БЕДИК БҮДҮРҮКЧҮЛҮГ АЖЫЛДААР

Кызылдың тудугжу организацияларындаа бо хүннерде апрель 16-да коммунистиг субботник эрттирер дугайында москвачыларның инициативазын деткииириниң митингилери бооп турар. Аңаа ажылчы чоннар боттарының чаагай турасоруун илередип, ол хүн эң-не бедик бүдүрүкчүлүг ажылдаарын хүлээнип турарлар.

Ындыг митингиниң бирээзи «Тыва тудуг» трестиң № 48 болгаш «Кызыл тудуг» эргелелдериниң бригадаларының ажылдап турар шөлдеринге болган.

«Тыва тудуг» трестиң партком секретары Г. Медведев митингини ажыткаш, В. И. Ленинниң төрүттүнген хүнүн Кызылдың тудугжулары чылдын-на коммунистиг субботникке бедик бүдүрүкчүлүг ажылы-биле демдеглеп чаңчыкканын демдеглээн. Даразында дашчылар бригадири А. Воронин сөс алгаш, база-ла эрткен чылда ышкаш, бригада бүгү составы-биле коммунистиг субботникче үнүп, камнап алган материалдары-биле 1500 рубльдиң тудуг-монтаж ажылдарын кылыр деп шиитпирлээнин чыылганнарга дыңнаткан. Бригада ол хүн ажылдап алганы бүгү акшаны беш чылдың фондузунче шилчидер деп, бригадир чугаалаан.

Оон соонда мурнакчы бригадаларның удуртукчулары алдарлыг тудугжулар Н. А. Панин, М. В. Горбачевский болгаш өскелер-даа сөс алгаш, апрель 16-да коммунистиг субботникче чаңгыс кижи дег деминиг үнгеш, эң бедик бүдүрүкчүлүг ажылдаарынче чыылганнарны кыйгырганнар. Чижээ, М. В. Горбачевскийниң бригадазы ол хүн барык ийи хүн нормазын күүседип, беш муң рубльдиң тудуг-монтаж ажылын күүседир дээнин ол дыңнаткан.

Кызылдың тудугжу коллективтериниң өске-даа эргелелдеринге болгаш бригадаларынга москвачыларның инициативазын деткээн митингилер болгулаан. Ажылчы чоннар В. И. Ленинниң төрүттүнген хүнүнден бээр 113 чылынга аддар кылдыр апрель 16-да коммунистиг субботникке эң-не идепкейлиг киржир деп шиитпирни хүлээп ап турар.

* * *

Дээрбе комбинадының коллективи Москваның мурнакчы бүдүрүлгелериниң коммунистиг субботникти эрттирер дугайында патриотчу эгелээшкинниң изин-биле деткивишаан, В. И. Ленинниң төрүттүнген хүнүнден бээр 113 чыл оюнга аддар болдуруп, ол хүн эң бедик бүдүрүкчүлүг ажылдаарын шиитпирлээн.

Дээрбениң-даа, комбикорм цегиниң-даа бригадалары боттарының ажылчын туруштурынга бедик бүдүрүкчүлүг ажылдаар болгаш субботник хүнүнде 130 тонна ажыг далганы, 90 тонна комбикормну бүдүрүп үндүрерин көргеннер. Ол хүн ажылдап алган шалыны 1100 рубльди комбинаттың коллективи беш чыл фондузунче шилчидер.

Бистиң корр.

СОРУЛГАЛАРЫН ТОДАРАТКАН

Республиканың улус ажыл-агыйынга чогаадыкчыларның болгаш чаартыкчыларның он бирги беш чылдың ийи чылдарының дургузунда киирген ажыы 2 млн. 14 муң рубль түңнүг камналга-биле санаттынар. Олар бо үениң иштинде 1347 чаартыкчы саналдарны киирген болгаш 5 чогаадылгаларны улус ажыл-агыйынга ажыглаан.

Чогаадыкчыларның болгаш чаартыкчыларның мурнунда эртем-техниктиг депшилгени дүргедедиринге, материалдыг, күш-ажыл болгаш саң-хөө курлавырларын камнаар, продукцияның шынарын экижидер талазы-биле шиитпирлээр ам-даа улуг сорулгалар туруп турар.

Ол дугайын дүүн Кызылга, профэвилелдерниң область чөвүлелиниң хуралдаар залынга эрткен Чогаадыкчыларның болгаш чаартыкчыларның бүгү-эвилел ниитилелиниң Тыва область чөвүлелиниң XI конференциязынга чугаалашкан. Аңаа илеткелди ЧЧБН-ниң область чөвүлелиниң даргазы В. И. Потехин кылган, отчёттуг үеде кылып чоруткан ажылдарны түңнеп, четпестерни айытпышаан, оларны ажып эртериниң оруктарынга, моон соңгааргы сорулгаларга доктааган. Конференцияга санал берген делегаттар Н. Е. Никитин, Г. Н. Тутынина, Ю. М. Родыгин болгаш өскелер-даа боттарының организацияларында чогаадыкчыларның болгаш чаартыкчыларның ажыл-чорудулгазын, планнарын чугаалааннар. Тыва АССР-ниң Министрлер Чөвүлелиниң Даргазының оралакчызы Л. С. Монгуш конференцияга чуве чугаалааш, чогаадыкчылар болгаш чаартыкчылар республиканың улус ажыл-агый планнарын, социалистиг хүлээлгелерин күүседиринге, эртем-техниктиг депшилгени дүргедедиринге кандыг салдарны чедирип болурун, оларның мурнунда ол талазы-биле кандыг сорулгалар туруп турарын айыткан.

Конференция ниитилелдиң организацияларының болгаш кежигүннериниң сорулгаларын тодараткан доктаалды хүлээп алган болгаш область чөвүлелиниң чаа составын соңгаан.

М. СААЯ.

КАРА-ЧЫРАА ФЕРМАЗЫНДА

«Сүт-Хөл» совхозтуң Кара-Чыраа салбырында сүт-бараан фермада инектерниң кыштаглаашкынын багай чорудуп, фермада инектерниң ажаалдазын баксыратканының түңнелинде сүт саалдазы кызырлып турганын мурнунда чоруткан хыналдага илередип, шыңгыы шүгүмчүлээн турган. Совхозтуң дирекциязы, Сүт-Хөл көдээ Соведи, салбырның удуртукчулары, ферма коллективи четпестерни эдериниң чамдык хемчеглерин алган. Кара-Чыраа сүт-бараан фермазында саар инектерниң азыралын экижиткен, чарбаны чымчады хайындырып берип, чылыг суугну ижиртип, сиген болгаш өске-даа хоолулуг чемнер-биле рацион ёзугаар чемгерип турар апарган.

Ында одалга системазын септеп кылган. Кажааларның иштин-даштын аштап, кургаглаарынга Суг-Аксы суурда чамдык организация черлери шеф дузазын чедирген. Мурнунда ферма хүнде дөңгүп-ле 380 литр сүт саап ап турган болза, ам хүнде ниитизи-биле 860 ажыг литрни саап ап турар.

Дуржулгалыг саанчылар Екатерина Ондар, Сарыг-кыс Күжүгет олар эки ажылдап турарлар.

Кара-Чыраа сүт-бараан фермазының коллективи сагылга-чурумну улам быжыглавышаан, он бирги беш чылдың өзек чылында күрүнеге 55 тонна сүттү садарын хүлээнгеш, күжениишкинниг ажылдап турар.

О. БОРАШ.
Чөөн-Хемчик район.

Кызылдың авиабүдүрүлгезиниң агаарга шимчээшкин башкарылгазының улуг диспетчери Александр Николаевич Козлов ол бүдүрүлгезинде 12 чыл ажылдап турар. ЭДЧ кежигүннери чурттарның хамааты ужар чүүлдүң Ульяновскиде төп школазының курстарын доосаан специалист хүлээлгезин ак сеткилдиг, бедик харысалгалыг күүседип келген болгаш коллективтиң хүндүткелин чаалап алган.
ЧУРУКТА: улуг диспетчер А. Н. Козлов башкарылга пунктузунда.
Ю. КОСАРЬКОВТУҢ фотозу.

ДЕТКИВИШААН, ХҮЛЭЭНГЕНИ

Чадааның ыяш ажыл-агыйының ажылчыннары ажылга ээ-харысалга чок, бүдүрүлгениң болгаш күрүнениң сагылга-чурумун үрээр чоруктар-биле демисел дугайында москвачыларның үндүрген эгелээшкинин боттарының бүдүрүлге хуралынга изиг-биле деткээн. СЭКП ТК-ның Чиңгине секретары эш Ю. В. Андроповтуң Москваның станок тудукчулары-биле ужуражылгазының үезинде чугаазы-биле, ында айыттынган чугула айтырыглар-биле таныжып, ол талазы-биле ажылдаарының хемчеглерин цехтер аайы-биле тодарадып, хүлээлге алган.

Бүдүрүлге планын ай, квартал, чыл санында чедиишкиннииг күүседип келген бо коллектив Чөөн-Хемчикте мурнакчы ажылдыг организацияларның бирээзинге хамааржыр. Чазанылга цегинде 12 ажылчын бар. Оларның хөй кезии ында он ажыг чыл ажылдап турар хоочун чазаныкчылар. Оларның бүдүрген продукциязын республиканың барыын талакы районнарының совхозтары, албан организация, бүдүрүлге черлери чагыг ёзугаар ап турар. Олар рамаларны, мал чемгерер онгачаларны, эжиктерни, эжик блоктарын дээш өске-даа чүүлдерни кылып турар.

Чазанылга цеги бо чылдың январь айның продукция бүдүрер планын 105 хуу күүсеткен. 23 муң рубльдиң бараанныг продукциязын кылыр тургаш, ону 25 муң рубль чедирген. 1982 чылда ай санында 17 муң рубльдиң продукциязын бүдүрер турган болза, 1983 чылдан эгелээш планны ай санында 23 муң рубль чедир өстүрген. Чадааның ыяш ажыл-агый черинде бедик бүдүрүкчүлүг чаа цех ажыглалда кирген. Ынчангаш планны 60 хуу өстүрген.

Чаа цехте үш пилорама, бажың шалазының манзазын чазаар станок, хаарыылдаар, хоюглаар янзы-бүрү станоктарны ажыглалга киирген. Ол ышкаш бүдүрген продукцияның ажыглалга кирбес хыртын дилиидектерден одалга ыяжы белеткээр станокту база ажыглалда киирген. Ол чорук камналганы берип турар.

Чазаныр цехте коммунистер Виктор Монгуш, Борбак-оол Ховалыг, Борбакай Донгак аныяк чазаныкчыларны белеткээринге эвээш эвес үлүг хуузун киирип турар. Ооң түңнелинде комсомолчу аныяктар Хурал-оол Ооржак, Мактар Монгуш, Киим-оол Кара-Монгуш болгаш өскелер-даа хамаарышкан ажылынга ээ-харысалгалыг.

Ыяш ажыл-агый черинде партия эге организациязының секретарының оралакчызы, улусчу контроль бөлүүнүң даргазы Виктор Монгуш цехтиң ажылының бүдүрүкчүлүүн бедидеринге, үлегерлиг сагылга-чурумну чедип алыры дээш шудургу ажылдап келген. Ынчангаш ында ажыл шагы үзер, ажылдан озалдаар чорук чок. Ол ышкаш ажыл шагының үезинде янзы-бүрү чылдагааннар-биле шөлээ дилеп алгаш садыг-магазиннер кезиир чорук чок.

Чадаана болгаш Хөндергей баштарында кезип белеткээн тудуг ыяжын сөөртүр ЗИЛ-131 марканың беш машиназы бар. Олар үрелген таварылгада ыяш сөөртүлгези үзүктелип, ыяш дилер чер ажыл чок анаа манап турар таварылгалар тургулаан. Ыяш дилер чер манза бербеске чазаныр цех база-ла манаар ужурга таваржы бээр. Бо чорук планның онаалданы күүседиринге шаптыкты таварыштырып турганын бүдүрүлге хуралдарынга сайгарып чугаалашкан. Ооң түңнелинде ажыл экижээн.

Чудук сөөртүр машинаны энир чылын чаа хүлээп алган Фахридин Нуралиевич Ашуров үени мурнаан чолаачы. Бо интернационалчы коллективте орус, тыва, таджик, татар дээш акы-дуңма каш-даа чоннуң төлээлекчилери ажылдап турар. Ф. Н. Ашуров ам 1983 чылдың июнь айның үлүүнде ажылдап турар. Ыяш ажыл-агыйының администрациязы, ында партия, профэвилел, комсомол организациялары күш-ажылдың бүдүрүкчүлүүн бедидер дээш хемчеглерни ап, ажылчыннар-биле ажылды идепкейжидип турар.

К. МОНГУШ.
«Шынның» корр.

Часка белеткел

АРТЫК КЕЗЕКТЕР ЧЕТЧИР БОЛЗА...

«Тээли» совхозтуң МТМ-зиниң коллективиниң ажыл-ишчилери часкы тарылга кампаниязын бүгү тала-биле эки белеткелдиг уткууру-биле техника септелгезин чорудуп турар.

Септелгеден үнген тракторларны болгаш өске-даа көдээ ажыл-агый машиналарын ында тускай комиссия хынап, четпестерни ол-ла черинге илередип, оларны чайладып турар. Мында ажылдың шынарынче база социалистиг чарыштың дээштиинче болгаш күш-ажылчы коллективтиң сагылга-чурумунче онза кичээнгейни угландырган. Механизаторларның ажылдаарынга таарымчалыг байдал тургустунган. Машина-трактор мастерскаязы чылыг, аар ажылдар кылыры механизастаттынган.

Столовая доктаамал ажылдап турар. Янзы-бүрү продуктулар-биле ону хандырган. Аъш-чемни кылып турарының шынары эки. Политөөредилге, хуралдар болгаш өске-даа янзы-бүрү организастыг хемчеглерни эрттиреринге эптиг кызыл-булуңну дерип тургускан. Коллективтиң ажыл-ижиниң көргүзүглерин, чарыштың түңнелдерин доктаамал чаартып турар.

Ол найыралдыг коллективти көдээ Совет депутаты, хоочун механизатор, МТМ-ниң эргелекчизи коммунист Александр Монгушович Ламажак билдилии-биле удуртуп турар. Ында хоочун дагдыныкчылар болгаш көдээ Советтиң депутаттары каннакчы Дагба Кончук, механик Федор Донгурак, хову бригадири Кончук-оол Хомушку олар аныяк механизаторларга ажыл-ижиниң арга-дуржулгазын дамчыдып берип, техника септелгезин шапкынчыдарынга боттуг дузаны чедирип турар. Олар боттарының округтарында соңгукчулар-биле ужуражып, оларның мурнунга отчёттарын берип, сагылга-чурумну быжыглаарынга болгаш аныяктар кижизидилгезинге киржип келген.

Коллективте хөй-ниитиниң өнчү-хөреңгизин камнавас, ону карак ажыглаар, арагалары ижип, ажыл шагы үзер кижилер чок. Ооң уламындан ында күш-ажылдың бүдүрүкчүлүү бедик.

Совхозта 14 МТЗ-50 трактордан он бир, 11 ДТ-75 трактордан 6 белен. Бүгү андазыннар. 30 илиир, тараа чажар ийи агрегат болгаш өске-даа көдээ ажыл-агый машиналары часкы хову ажылдарынга киржиринге белеткеттинген.

Ында Киим-оол Дилгижек, Бухгалтер Ногай, Борис Иргит, Сергей Амырбит, Коштай-оол Хертек, Канзай Салчак болгаш өскелер-даа хүн нормаларын ажыр күүседип, эки ажылдап турарлар.

Ынчалза-даа чедиишкиннерден аңгыда чамдык чедир кылдынмайн турар ажылдар ам-даа бар. Тарылга эгелээжеге чедир үш МТЗ-50, үш ДТ-75 тракторларны септээр ужурлуг. Оларны кылыры артык кезектер чогундан бергедеп турар. Ону дилээш, тып чадашкан. Ол ышкаш комбайннар болгаш чамдык көдээ ажыл-агый машиналары ам-даа септеттинмээн. База-ла артык кезектер чок. Бо чүүлдер-биле район-даа, республика-даа организациялары совхозту хандырар талазы-биле хемчеглерни алыры чугула.

Часкы хову ажылдарынга киржир механизаторларны четчелээн. Суггатчыларны база четчелеп турар.

Хову турлаанда механизаторлар чурттаар черни септээринге туүйбу, шифер, чугай херек. Ол чүүлдерни совхозтуң дирекциязы чоокку үеде тыварын негеттинип турар.

С. САЛЧАК.

КАДАРАРДА ХОЮМ ЧАРАШ

Кажан-даа, каяа-даа быжыг

сагылга-чурум дээш

ХОЙЖУЛАТСА

Күш-ажылдың Кызыл Тук орденниг «Сүт-Хөл» совхозка он тос чыл мал кадарып ажылдадым. Хоочун хойжу эш-өөрнүң арга-сүмезин, ачы-дузазын көрүп, чоорту ажылга ижигип, шуудадым. Хоюм-даа мени ээзинип, бодум-даа хойжу амыдыралга чаңчыга бердим.

Эрткен чылын төрүүр чүс хойга онааштыр 115 хураганны ап, хойдан-на ортумаа-биле 3,1 кг дүктү кыргып алдым. Бистиң черниң бойдус байдалы-биле алырга, оон-даа эки көргүзүгнү чедип ап болурунуң аргалары бар. Чүл дээрге, совхоз мал чемин четчир санныг белеткеп ап шыдаар: хову, шөлдери делгемдир, суг-суггаттыг-дыр. Кыжы база өске черлерге көөрде, ындыг дошкун эвес чер болгай: ыжык, чаглактыг.

Ындыг турбуже бисте, ылангыя хой ажылында хожудаашкыннар хөй болдур ийин. Совхозтуң салбыр бүрүзүнде байдалды хынамчалыг көөр болза, байдал дуврүренчиг деп болур. Малдың деңгелиниң-даа, оон чем-суурунуң чарыгдалында-даа, чаш хураган камгалап алырында-даа улуг четпестер бар. Бо бүгү чогум байын тыптып кээп турарыл деп чүвени совхозтуң специалистери-даа, удуртукчу эштер-даа, анаа хойжулар-даа сагыш аарып, өөренип турар болгай. Ынчалза-даа түңнел биеэки хевээр.

Мен бодум хуумда бо бүгүге хамаарыштыр санал-бодалым чугаалаар бодадым. Совлүгү үеле дыка хөй эш-өөр солуп, сеткүүлдерге ол дугайын база чугаалап, санал-оналын кирди. Ылангыя бо чылдың январь 4-те «Шынга» Тыва АССР-ниң алдарлыг малчыны, Ленин орденниң эдилекчизи, «Революцияның чалбыыжы» совхозтуң хойжузу Н. Сафоновтуң «Харыысалга херек» деп чүүлүн улуг чүүлдүгзү-нүүшкүн-биле таныштым. Шынап-ла харын, хожудап турарывыстың байгы-ла чылдагааны — күш-ажылдың сагылга-чурумун тооп көрбейн турарывыста. Ажылынга ээ-харыысалга чок, арага-дарыга сундулуг малчыннар бистиң арывыста ам-даа бар. Оларны хемчег ап, торган, хурал-суглаага, солун, сеткүүлге шүгүмчүлеп, канчанмас чүве дээр. Ынчалза-даа оларда өскерилген, экижээн, эттинген чүве-даа чок. Ол-ла хевээр «ортумак» деңнелге ажылдап-ла чоруур.

Ажыы-биле чугаалаарга, совхозтуң удуртукчулары арагачы, корум-чурум үрээр, сагылга-чурумга чагыртпас кижилерни биле тура-ла, ажылга хүлээп ап болгай. Ону черле оnaa четпес деп санаар мен. Ол болза күш-ажылдың сагылга-чурумун хажытканының база бир хевири-дир.

Амгы үеде мал ажылынга кирикзээр аныяк кижилер ховартаан дижир апарган. Оон уламындан идегел чок кижилерни малчыннадыр аардыр бис. А ёзулуг-ла ажылдап боор, кадык, шыырак аныяк кижилер суурда ажылдавайн азы аап-саап чүве кылып, ынаа-ла чалгаарап, кылаштажып турар. Чүгле Суг-Аксы суурда бо хүннерде 40 ажыг ындыг аныяктар бар деп, чоокта чаа кедээ Советтиң күүсекчи комитеди тодаратканды-дыр. Бо кижилерни мал ажылынче хаара тудуп, дуржулгалыг дагдыныкчыларга дагзып, ажылдатса чүл? Ынчан ол кижилер ажылга өөренип, кижизиттинип, ажыктыг кижилер боор, боттарының хамааты чоргааралын, харыысалгазын биле бербестер бе?

Т. ОНДАР.

«Сүт-Хөл» совхозтуң хойжузу.

Хойжу кижиге эң чугула хөлге — аът. Ынчалзажок мотоцикл-биле база хой кадарып болур. Оон-биле совхоз азы район төвү кирери аажок таарымчалыг.

«Шекпээр» совхозтуң хойжузу Базыр-оол Бөйдуевич Ооржак районнуң автомагазин садыгжызы Василий Биче-оолга мотоцикл чагаан. Каш хонганда садыгжы мотоциклди экелген.

ЧУРУКТА: хойжу Б. Ооржак садыгжы-биле. К. ШАҢГЫР-ООЛДУҢ фотозу.

ИЙИСТЭЭШКИННЕР

СЭКП ТК-ның май, ноябрь (1982 ч.) Пленумнарының шиитпирлерин амыдыралга боттандырар дээш Таңды районда «Революцияның чалбыыжы» совхозтуң малчыннары малдан алыр продукцияны көвүдедири-биле ажылче бүгү күштү мооңнаан. Совхозтуң мал ажылының тускай эртемниглери бар турар аргакурлавырны бүрүнү-биле ажыглап, малдың чаш төлүн менди камгалап алырынче кичээнгейни угландырган.

Амгы үеде хой оолдаашкыны түлүк чорун турар. Төрүүр 5360 хойдан 1800 хой оолдаан. Төрүттүнген хураганнары онча-менди. Ийистээн хойларның саны чамдык кодаларда көвүдээн. Хойжулар Лаңзы Оюннуң 478 хоюндан 188 хой төрээн. Оон 200 хураган, Арнак Комбааның төрээн 258 хоюндан 265, Күнгаа Шавының төрээн 258 хоюндан 270 хураган камгалап алдынган. Олар совхозтуң хойжуларының мурнуку одуруунда чорун турарлар.

Кышкы үеле мал ажылының тускай эртемниглериниң ажылынга харыысалга улуг. Хой төрүп турар үеле хойларның ажаалда, чемгерилгезин совхозтуң кол зоотехниги Г. Т. Саңчының удуртулгазы-биле ортаакы звенонуң специалистери билдилиг удуртуп турар. Кодан санында сиген, сула, сиген далганы, минералдыг чемнер четчир. Мал чемин камналгалыг чарыгдаары-биле оон учёт-отчёдун шимгыы контрольга тургускан.

Чаш хураганнарны бүрүнү-биле камгалап, оларның ажаалда-тежээлдезинге сакманчыларның ажылын шын организастаары чугула чүүл. Үстүнде адыы үнген төрүүр хой кодаларында сакманчылар Делгермаа Арнак, оларның уруу Катя Арнак олар түс-түзүнда 100 ажыг хураганны, Лаңзы Оюннуң кодазында сакманчылар Екатерина, Вячеслав Ондарлар кижи бүрүзү 150 ажыг хураганны хүлээп алгаш эки доруктуруп турарлар.

Кодан бүрүзүнде чаш хураган бүрүзүнүң уксаалыг шынарын көрүп, оларны төрүттүнүп келирге-ле учётка алыры бирги черге-ни айтыры. Бо ажылды Светлана Моңгуштуң удуртулгазы-биле учётчик Алёна Чооду экп организастап, кодан бүрүзүнде төрүттүнген хураганнарның шынарын, эр, кызын демдеглеп турар.

К. ИРГИТ.

ШЭЭР МАЛДЫҢ АМГЫ БАЙДАЛЫ

Он бирги беш чылдың үшкү чылы эгелээнден бээр ийиги ай төнүп турар. Бо айның эгезинде республиканың 1654266 хой турган. Хойнуң ниити саны эрткен чылдың бо үезинде турганындан 24.5 муң баш хой. Ылангыя Эрзин районнуң хоюу 12 хуу, Каа-Хем районнуң 10 хуу хой. Сес районнуң хоюу эрткен чылдагыдан бевүдээн.

Эрткен чылдың бо үези-биле деңнээрге, беш районнуң хоюу эвээжээп болуп турар. Ылангыя Таңды районнуң хоюу 6074 баш, Улуг-Хемниң 5510 баш кызырылган. Барыын-Хемчик, Бии-Хем, Тожу районнарда база ээп эвээжээн.

Өшкү ам 110922 баш азы эрткен чылда турганындан 812 баш хой. Тожунуң өшкүзү ийи катап көвүдээн. Кызыл районнуу 144 хуу, Каа-Хемниң 129 хуу өскен. Өшкү тос районга өзүлделиг болган.

Эрткен чылдың бо үезинде турганындан өшкүзүн дөрт район эвээжеткен. Улуг-Хем районнуң өшкүзү бир муң хире баш эвээжээн. Өвүр болгаш Тес-Хем районнарының өшкүзү база эрткен чылдың деңнелинге четпес.

Шээр малдың ниити бажы бир миллион ийи чүс муң арай четпес. Оон иштинде төрүүр малдан чүгле эрткен айда 175 муң анай болгаш хураган алдынган. Малдың чаш төлүн ажаап алыр ажыл ам түлүк. «Кызыл тараачын» совхозта Ооржак Маадыр-оол төрээн 220 хойдан 250 хураганны, «Революцияның чалбыыжы» совхозта Күнгаа Шавы 258 хойдан 270 хураганны алган. Малчыннар чаңгыс-даа баш чаш төл хоратпас дээш социалистиг чарышты улам калбарткан.

МЕНДИ

Таңдыда ССРЭ-ниң 50 чылы аттыг совхозтуң болгаш Дуржулга станциязының малчыннары Калдар-оол Ооржак, Калга Ооржак, Нона Ооржак оларның коданнарында мал оолдаашкыны дооступ турар. Малдың чаш төлү шупту менди.

Ам районда ниитизи-биле оолдаан 24593 хойдан 24602 хураган алдынган.

А. ЗАЙЦЕВ.

КҮРҮНЕ ШАҢНАЛЫНЫҢ ЛАУРЕАДЫ

Аныяк хойжу Таштанбек Акматов — Кыргыс ССР-де Тон районнуң СЭКП-ниң XXII съездизи аттыг совхозунуң мурнакчыларының бирээзи. Мал ажылының бедик шынарлыг продукциязын бүдүрерин көвүдеткени, күш-ажылга улуг чедиишкиннери, дептилгелиг аргаларны ажыглааны болгаш күш-ажылдың бүдүрүкчүлүүн бедиткени дээш аңаа ССРЭ-ниң 1982 чылда Күрүне шаңналын тывыскан.

Малдың продуктулуунуң өзүп турары хойжунуң мергежилиниң бедип турарының херечизи. Ам Таштанбектиң коданында ийи муң ажыг хой бар. Ол оон чүс бажынга онаашты 180-ден эвээш эвес хураганнарны чылдың-на доруктуруп келген.

Таштанбек Акматов — Социалистиг Күш-ажылдың Маадыры, Кыргыс ССР-ниң Дээди Совединиң депутаты. Ол школачыларның болгаш малчыннарның хүндүлеп хүлээп алыр аалчызы.

Н. ЖИГАНОВ.

ИЙИСТЕР БОЛГАШ ХӨЙ ТӨЛ

Сүт-Хөлде О. Сегбениң айтырыынга специалистиң харыызы

Дириг амытаннар чаңгыс төлдүглер болгаш хөй төлдүглер деп ийи бөлүкке үстүнер. Хөй төл төрүүрлер: хаван, ыт, моортай, кодан оон-даа өске. А чаңгыс төл төрүүрлерге чылгы болгаш инек малды кирер, ындыг-даа болза олар ийи-чаңгыс ийистеп база болур. Шээр мал үстүнде бөлүктерниң кайызынга-даа кирипшейн, оларның ортаа арагында турар.

Дириг амытаннарның каш төл төрүүрү чүгле кыс амытандан хамааржыр. Кыс малдың эдержилгеге кирер үези — киргени келгенде, чеже чуурга-клеткалар бышкаш чуурга хоолайынга бадып келириндек каш төл адынары хамааржыр.

Чаңгыс төл төрүүрлер ол үеде чүгле чаңгыс чуурга-клетка бадырар. А хөй төл төрүүрлер — хойнуң.

Хойнуң чуурга-клеткалар бүдүрер органы бышкан чаңгыс чуурга-клетка бадырар тургаш, ийи азы оон хөй чууртгалар бадырыптар. Олар шупту үрелени бээр. Ийистээриниң азы хойнуң төрүүрүнүң бир ылдагааны ол. Эдержилгеге үезинде хойнуң чаңгыс чуурга-клетказы үрелении боозаза-даа, хойнуң кирини база катап тыпты бергенде, база бир өске кошкардан чуурга-клетка үреленгеш база ийистеп болур.

Үрелениp боозаан чуурга-клетка өзерде эр үре-биле десекп холужуп алгаш, үүрмектелип эгелээр. Ол боос үүрмектелип чоруй ийи, азы 3—4 чарлып, ангылаавы бээр болза, ол чаңгыс чуурга-клетка ийи азы оон-даа хөй хураганнар боттанып төрүттүнер. Бо таварылгада чаңгыс чуургадан төрээн ийистерни чаңгыс-чуурганыы деп адаар. Ындыг ийистер чаңгыс аай ийилээ эр, азы ийилээ кыс болур. Олар коңчуг домей, барык-ла ылгаппас.

Боттаныи өзүп олурар чуурга-клетка ийи чарлырынга чедип чорааш, ара соксай бээр болза, боттары тудуш ийи баштыг азы сес буттуг кемниг хураган төрүттүнер. Ийи ангы чуурга-клеткалар үреленгенниниң кырынга база бир чуурга-клетка үреленгеш, ийи чарлы бергенде хары үде дөрт санныг ийистер төрүттүнүп болур.

Эртемниң сайзыраашкынның уламы-биле малдың, ылангыя хойнуң ийистээрин көвүдедир аргалар база бар. Ийистээри улуг малдарга, ылангыя чылгы малга таарымча чогу илереэн. Ийистээр дээн бедериниң 65.7 хуузу арa салыр, ийистеп төрүткен кулуннарның чүгле 29 хуузу дириг артар азы 3 кулуннуң-на чаңгызы адыдар чорук ажык чок. Инектиң ийистээри база-ла шоолуг ажык чок, чүге дээрге, өлүгени 3—4 катап хөй. Инек ийистээн соонда, ынап-ла кызыраар. Ийис кыс бызааларның 90 хуузу үреленмес болур.

Роман уксаалыг хой эң-не хөй ийистээр, ол хойлар 2-ден өрү 3—4 хураганнарны төрүп турар. Чиңге-нарын дүктүг хойларның чүзүнүң-не 50—55-и, дүк угланыышкынныг хойларның 30—35-и ийис хураганнар берип турар. Олардан төрүүр чүс хойга-ла 170 чедир хураган бериптерлери эвээш эвес. Каракуль болгаш ол хевирлиг кадыг дүктүг хойлар төрүүр чүс хойга онаашты 110—115 хураганнар бээр. Тыва хойнуң ийистээрин шаг-шаандан-на шинчилеп тургусканы 100 хойдаң 4—5-ле хой ийистээр деп санаан.

Хойнуң ийистээри күш-деңгелиндеп, дензизиниң аар-чиигинден, ажаалга-чемгерилгезинден дыка хамаарылгалыг болур. А. М. Синицынның шинчилээни-биле алырга, чиңге-нарын дүктүг хойларның чүс баштапна семистериниң—51.2 хуузу, ортумак күштүглерниң—47.6 хуузу, оон арганнарының чүгле 18.3 хуузу ийистээр болган. Дензи талазы-биле алырга, 38-тен 42 кг дензилиглерниң—22.4 хуузу, 46 кг чедир—28.4 хуузу, 50 кг—38.9 хуузу, 54 кг — 40.3 хуузу, а 54—58 кг дензилиглерниң 57.1 хуузу ийистээр болган. Хойларны кур одарга кадарбышаан, бир башка-ла 0.2 кг концентрат немей чемгерерге, ийистээри —138.9 хуу болган. А эдержилге мурнуу чарынында болгаш ол үеде үстүнде чемгерилгезн-биле деңге кузүн чажып тараан эрбайта кадарып чемгерерге, ийистээри 162.8 хуу четкен.

Хойнуң чуурга-клетка бүдүрер органының ажылының күштелири эрбайның анаа-ла шын чем, хоолулуг болганындан эвес, а оон ногаан бүрүлериниң иштинде чулук суунуң салдарындан болган. Ол анаа-ла, шык сугдан ылгалдыг. Хой чайлагларга бичиилде деңгел кирип, дензизип элээн аартадып, тайганың ногаан одарын ажыглааныпдан чуурга-клеткалары хөй бүдер, эдержилгеге хоониүг болур. Ону хойжулар ыяк билип алыры чугула.

Үрелении боозаан чуурга-клеткалар хураган боор төрүттүнгүже хойну ажаап-чемгерери база чугула. Боос хойга чугула чүүлдер —белоктар, минералдыг болгаш витаминниг чемнер, микроэлементилер. Бо чүүлдер четпес болза, боостарның дыка хөйү олуп, эстип-хайлы бээр, хой ийистээр туржук, кызырап болур, төрээн хураганнар ырбыска болур.

Ам ийистээшкиннин ажыктыг болгаш ажыктыг эвес талаларын тодаргайлап көрээлиңер. Каракуль уксаалыг хойга оон ажыктыг боор турары кандыг-даа маргылдаа чок. Чүге дээрге, чаа төрээн чаш хураганнарны дораан-на өлүргеш, кежин ажыглаар. Өлүг-даа төрүттүнген хураганнарның кежин ажыглап турар.

Чиңге-нарын, чартык-нарын дүктүг хойларны ийистедири арай маргылдаалыг. Моон чылдагааннары: дензизиниң эвээжи, мандычал эвези, аарычалы, өлүгени, улгады бергенде дүгүнүң пат болуру, кезиниң баксыраары, үр үеле деңгел бирбези. Хой ажылының эртемденнери А. И. Лопырин болгаш Н. Ф. Ноздрачев олар мындыг дуржулга кылган. Хойларның төлүнүң хорамчазын шинчилээрге (чемгерилгезин багай турда), ийистевээнерниң— 12.4 хуузу, ийилеп төрээн хураганнарның 18.2 хуузу, үштээннерниң 30.5 хуузу хорап турган. Ол-ла кодаларны 2 чыл дургузунда хайгааралга ап, ажаалга-чемгерилгезин экижидиптерге, ийистевээннерниң 1.7—1.2 хуузу, ийилээннерниң—0.5—2 хуузу хораан. Моон алырга, хамык ужур ажаалда-чемгерилгеде боол турар. Иелериниң аарычалың база шаичылээн. Авитаминозтаарындан болгаш кыжын каротин четпезинден өлүрү хөй. Төрүп чадап, тыртып өлүрү база бар. Хойларны кыжын силос-биле өйлеп чемгерип эгелээнинден бээр ийистээр хойларның өлүрү элээн кызырылган. Сүткүр эвес хойларның оолдарын сүткүр иелерге чагыштырарын, ийистерни аңгы сакмаңнаарын, оларны дүрген чемге кирерин уттуп болбас. Бо чүүлдерни сагып, херек кырында чүс хойга онаашты 140—150 хураганнарны ап турар хойжулар хөй. Бо бүгү чүүлдер болза, хойнуң бодунуң анаа-ла ийистээрин ажыглап, алган чедиишкиннер-дир.

Бистиң республиканың ховунуң хөй кезии чиңге-нарын дүктүг уксааларының хайнактары болгай. Ындыг болганда хайнактарның чайгаар ийистээри чүс хойдан-на 30—40-ден кудулавас ужурлуг. Бистиң оңу чедир албайн турарывыс илдеп. Мону ажыглавайн чыткаш, хойну ийистедириниң өске аргаларын ажыглаар дээр болза, ол арай берге апаар. Ындыг-даа болза, бо арганы база тодаргайлап көрээлиңер.

Хойнуң ийистээрин көвүдедирип бир-ле дугаарында совет эртемденнер тып чогааткан. 1936—1938 чылдарда академик М. М. Завадовский хойнуң ийистээриң көвүдедиринге боос бениң хапының сарыг-суун ажыглаарын саналдаан. Ону СЖК деп адаан. Боозу 45—90 хонуктар чеде берген бениң боос чарганы гормон деп адаар бүдүмел бүдүрүп турар. Ол гормон бениң хапында холушкак чоруур. Хапның дезин тускай арга-биле шүүреп, ылгап алгаш, оон сарыг-суун эдержилге үезинде киргин-нээлек хойга сыкыртыптарга, чуурга-клеткалар бүдүрер органы коңчуг күштүг ажылдааш, хөй кыс үрени бүдүрүп үндүрер. Ол үеде чуурга хоолайынче бадар кыс үре чаңгыс эвес, ийи-үштеп бадар. Олар хөй эр үрелер-биле каттыжа бээр. Оон соонда хөй-хөй ийис хураганнар төрүүр. Бо арганы бүгү-ле хойлуг чурттар калбаа-биле ажыглап турар. Моон түңнелинде чүс хойнуң-на чүгле 27-зи ийистеп турган болза, ол хойларның 66-зы ийистээр апарган.

Баштайгы дуржулганы 1939 чылда Туркменистанның «Учаджи» болгаш Узбекистанның «Нишан» совхозтарынга 8000 баш хойларга сыкыртканының түңнелинде чүс хойдан-на 57 хой ийистээн. Оон соонда оңу шагай уксаалыг хойларга ажыглаарга, чүс хойдан-на 46-дан 66 чедир ийистээр болган.

СЖК-ны прогрестерон деп гормон-биле катай сыкыртып база болур. Бо таварылгада хойнуң ийистээрин көвүдедир сорулга-биле эвес, а эдержилгеге кирерин дүргедедир, кызыраарын эвээжедир, үрелеиничелин бедидер дээш ажыглап турар.

СЖК-ны 1955 чылда Чадаананың дуржулга станциязынга бүдүрүп, Таңдыда «Кызыл партизан», Бии-Хемде «Өөк» колхозтарның каракуль хойларынга база ажыглап турган. Эки түңнелдиг болган.

СЖК-ны бүдүрүп алырында берге чүве чок. Хойнуң ийистээриниң болгаш ийистедириниң дугайында айтырыглар мындыг. Бо чүүлдү билип ал, хойжулар чогаадыкчы ээ-биле ажылдаар болза, хой малдың баш санының өзери дыка-ла дүргедээр ийин.

И. КЫЗЫЛ-ООЛ,

ветеринария эртемнериниң кандидады.

Сүмелер

ХОЙНУ ХУРАГАННАДЫРЫ

Хой боозаан хүнүнден эгелээш 5 ай болгаш, азы 151 хире хонгаш хураганнаар.

Төрүүр деп барган хой оожургал чок, хире-хире болгаш маалададыр эдип, чер касканнан турар апаар. Ындыг хойну ниити кажаада хойдан ангылаар. Бир эвес хөй одарга оъттап чорааш долгады берген болза, ону дүвүреттес болгаш чүгле төрүптерге кажаага чедирери чугула.

Хойнуң оолдаашкыны шын болуп турар болза, аңаа киришпезе чогуур. Ол, ыйындырып эгелээн соонда, 30—40 минута хире үргүлчүлээр. Дуңгужун төрүүр хойларның оон үр —50 минута чеде бээр.

Баштай мөндүңнээш суг, оон соонда хураганның холдары, думчуу көстүп келир болза, хойнуң төрүүрү берге эвес болур.

Бир эвес оолдаашкын саадап, хой шагаырап, ыыкый бээр болза, ынчан чылдагаанын илередип, дуза көргүзер.

Төрүттүнер төлдүң чыдыны шын эвес база болгулаар. Ындыг таварылгаларда бажы көзүлбес, ийи холу азы чүгле бажы-даа көстүп кээп болур. Чок болза, хураган дедир-даа үнүп келир таварылгалар турар.

Хойга дузалажырда, холду арыглап алгаш, көстүп келген хураганны холдарындан хойнуң эмиинче углай, ыйнырыы-биле деңге оожум тыртар.

Чыдыны шын эвес болган таварылгаларда, төл үнүп орда, дыка далашпайн, хойнуң ыйныышкынның мадаа тургаш, эптиг арга-биле чыдынын эдип дузалажыр.

Бергедеп төрүттүнген хураган даамчыргай болур. Аксы-думчуунда шаразын тараа саваңы-биле азы нос-биле чодуп деткерилдирер аргаларын кылгаш, мезинге кургадыр чылгадыр. Хиви узун болза, хачы-биле кыскаладыр кескеш, йод биле чаар.

Ийистээр дей бергенде, хөй катап чыдыннаар болгаш 10—15 минута эрткенде, ийистиң эжи төрүттүнер. Төл суунуң кыртыжы чарылбайн баар таварылгада, хураганны думчуктурбазы-биле ону дүрген адырар херек.

Хөй төрүптерге, оон сонгузу бир-ийи шак болгаш азы оон биче үр болгаш боду дүжүп каар. Бир эвес хойнуң сонгузу дүшпестеп туруп берзе, хойга хөй эвес чылбай сүт бээр. Кажаа иштинге хой сонгузун чыыр кыскаш болгаш тускай хааржак турар. Ол дола бээрге, үндүргеш, черже төккеш, керосин азы соларка куткаш өрттедиптер.

Хой оолдаашкынының үезинде нарын, бергедээшкиннг таварылгаларда дуржулгалыг кадарчыны азы мал эмчизин келдирер.

КЫШ ТӨНЧҮЗҮНДЕ АЖААЛДА

Кыштың төнчүзү. Бо үе март 1-ден май 1-ге чедир ийи ай уламчылаар болгаш, календарь-биле алырга, частың баштайгы ийи айы бо үеге онаажыр. Мону аалдар кыштагга эртирер. Хойжуларның кол кичээнгейи хойну тоттур чемгеринче, одарладырынче база улуг малды болгаш алган чаш төлдү бүрүн менди камгалап алырынче угланган турар. Бо үе, бир талазында, улуг мал сударап келген, аарыычал апарган үе болур. Ийи талазында, үе боду дыка шаптараалыныг: агаар-бойдус черле орта турбас, үргүлчү чылып, сооп, хадып, чаап турар. Шак бо ийи таарымча чок байдалдан улуг-даа, чаш-даа малдың аарыыры болгаш хораары хөй болур.

Алыр хемчеглер: бойдусту хайгаараарын күштелдирер, агаар багай турда, хойну кодандан ийи километрден ыраттыр одарладып болбас. Ол сорулга-биле бо үениң ийи айында аал долгандыр одарның чиге соңгу чүкгээзинден өске үш талазының кайы бирин чүмү-биле чогум бо үеде чиртири-биле арттырып алза таарзжыр. Хүн дүрту узап, чылып келзе-даа, хой кажаазының ханазында дыдыктарны база катап хынап, дуглаар, а агаарладыр хоолайларны, соңгалар дээвирде болза, оларны ажык хөндүрар. Хураган кажаазын ажыдары оон-даа оваарымчалыг болур: агаарладыышкын хоолайларын дүне бичии ажык хөндүргаш, эртен чедиштир ажыткан соонда, элээн (30 минутадан эвээш эвес) болганда, хураганнарны (хат чок болза) серилиг кажааже үндүрер. Хүн хаттыг болгаш бораң болза, улуг хөй кажаазынче үндүрер.

Часкаар кажаа иштин кевиг тургузар сорулга-биле ону агаарладырын күштелдирер, алс турар үеде хүндүс мурнуу соңгаларны шуптузун ажыдар. Бир эвес кажаа иштиниң шыгы кажааның дээвиризин кара-саазынынапканындан болуп турар болза, ону эдер арга чок, чүгле кара-саазынны уштур.

Часкы үеде кошкак хойларның саны көвүдээр, ынчангаш аарыг эвес хойларны эмнелге-санитар пунктузунче чорутпайн, кол кодаңга үзүп алгаш, чемгерилгезин күштелдирер апаар.

Аалдың кыштагдан чазагже көжериниң бетинде хойжу бригаданың бригадири, совхозтуң тудуг инженери, тудуг-септелге бригадазының бригадири, хойжу, зоотехник ийикпе, азы мал эмчизи бо беш кижи кыштаг бүрүзүн септээриниң планын кылыр. Ол планга чүнү септээрин, кандыг немелде чаа тудуг кылырын, кандыг тудуг материалы чеже херегин, чеже кижи база чогум кымнар, кажан септелгени эгелээш, кажан доозарын айыткан турар. Ол планны директор бадылаарга, күүседип эгелээр:

Чазагже көжер мурнунда база бир чугула чүүл болза, кыштагның септелгезин хойжу бригаданың кежигүннери боттарының күжү-биле кылыры. Ол септелгеде кылыр чүүлдер: өдекти коптарып үндүргеш, эмгелиг салыры, (одаар чүүл кылдыр ажыглаары-биле ийикпе, азы агрономнуң айтыышкыны-биле чемишчидилге компостузу кылдыр салыр). Хамык соңгаларны, хаалгаларны, хаалдаларны, оңгачаларны, шагжаларны, суугулар демирлерин, демир суугуларны, малдыр, хүүрек, далбый болгаш өске-даа бүгү херекселди септеп, эмгелеп, идегеддиг шыгжааш, ам чазагже көжер азы баштай аалды көжүргеш, бо бүгү ажылды кылыр.

Хар кылын дүшкен одарларга хойнуң кастынып, оътка чедери белен эвес. Ынчан күчүлүг техника харны далбыйлап бээр.

ЧУРУКТА: далбыйлаан одарда хой.

В. ЧАМЗЫННЫҢ фотозу.

Карл Маркстың төрүттүнген хүнүнден бээр

165 чылынга болгаш мөчээн хүнүнден бээр

100 чылынга уткуштур

КАРЛ МАРКСТЫҢ БОЛГАШ ФРИДРИХ ЭНГЕЛЬСТИҢ ЧОГААЛДАРЫНЫҢ ЭҢ УЛУГ ҮНДҮРҮЛГЕЗИ

Эртемниг коммунизмниң үндезилекчизи Карл Маркстың төрүттүнген хүнүнден бээр 165 чылының болгаш мөчээн хүнүнден бээр 100 чылының бүдүүзүнде К. Маркс биле Ф. Энгельстиң Чогаалдарының ийиги үндүрүлгезиниң сөөлгү, 50-ги тому чырыкче үнген. Бо дээрге, аажок улуг эртем болгаш идей-политиктиг ужурлуг болуушкун-дур. Ону парлап үндүрерин СЭКП ТК-ның чанында Марксизм-ленинизм институду болгаш Политиктиг литератураның ном үндүрер чери белеткээн.

Ийиги үндүрүлге — ажылчын ангының улуг теоретиктериниң болгаш башкыларының чогаал ажылдарының делегейге бир дугаар эң долу парлаашкыны-дыр. Аажок улуг эртем-шинчилел болгаш эртем-чыыкчы ажылдың бо парлаашкын-биле доозулганы бо. В. И. Ленинниң инициативазын ёзугаар 1921 чылда тургустунган ол институт Маркстың болгаш Энгельстиң хол-биле бижээн ажылдарының бижимелдерин база чагааларын, оларның чурттап турган үезинде парлаттынган болгаш оларның чогаадылгазы-биле холбаалыг ажылдарны, солуннарны, номнарны дилеп тывар талазы-биле кончуг улуг ажылды кылган болгаш чорутпушаан.

Марксизм классиктериниң чогаалдарынга сонуургал Россияга эрткен чүс чылдың сөөлгү чээрби беш чылында көскүзү-биле күштелген. Ынчангаш Маркстың кол ажылы — «Капиталдың» үш томнарының даштыкы дылдарже баштайгы очулгазы орус дылче очулга болу берген. Совет эрге-чагырганың чылдарында «Капитал» бистиң чуртувуска ССРЭ-ниң болгаш даштыкы күрүнелерниң улустарының дылдарынга ниитизи-биле 8,8 миллион экземпляр тиражтыг кылдыр 242 катап парлап үндүртүнген.

«Капитал» дугайында чугаа чап-чаа үнген доозукчу томда база чоруп турар. Ол эң улуг политика-экономиктиг чогаалдың ийиги томунуң амдыгаа чедир кала-даа парлаттынмаан бижимелин беженги томда парлаан. Ийиги томуң хол-биле бижээн сес чүүлдерин Маркстың арттырып кааны (оларның шуптузун ам бо үндүрүлгеде киирген) билдингир болгай, оларга үндезилээш Энгельс «Капиталдың» ийиги томун белеткээн. СЭКП ТК-ның чанында Марксизм-ленинизм институдунуң К. Маркс биле Ф. Энгельстиң чогаалдарының секторунуң эртемден секретары, ийиги үндүрүлгениң белеткээринге киришкен Лариса Миськевичиниң сөстери-биле алырга, амгы парлаттынган хевиринде Маркстың теоретиктиг чамдык чугула өөредиг номналдарын чаа ёзу-биле чырыдар арганы бээр чамдык боттуг чүүлдер кирген.

Оон аңгыда, ийиги үндүрүлгениң чогуур томнары чырыкка үнгениниң соонда илереттинген бүгү-ле улуг эвес чогаалдар болгаш чагаалар сөөлгү томда кирген. Ол дээрге, чижээлээрге, 1842 чылдың чамдык чүүлдери-дир, оларны сөөлгү чылдарда совет болгаш даштыкы шинчилекчилер тыпкан. СЭКП ТК-ның чанында болгаш Германияның Социалистиг чаңгыс аай партиязының ТК-зының чанында Марксизм-ленинизм институттарының кады парлап турары оригиналдар дылдарынга К. Маркс биле Ф. Энгельстиң чогаалдарының делегейге долу чыындызын белеткеп турарының үезинде илереттинип тывылган чүүлдер база ында кирген.

1928—1947 чылдарда 28 томга (33 ном кылдыр) парлаттынган бирги үндүрүлгениң дыка хөй чаңчылдарын ийиги үндүрүлге-биле ажыл байлакшыткан. Л. Миськевичиниң онзалап демдеглээнин ёзугаар алырга, СЭКП ТК-ның чанында Марксизм-ленинизм институдунуң кежениишкиннериниң ачызында «Бойлустуң диалектиказы», «Немец идеология», «1844 чылдың экономика-философия бижимелдери» болгаш өске-даа чамдык чугула ындыг ажылдар бир дугаарында парлаттынган. Бирги тому 1955 чылда үнген амгы, ийиги үндүрүлге 54 номнуг (чамдык томнары каш-даа кезектерге үнген). Мурнунда совет номчукчуларга билдинмес турган 800 чыгам чогаалдар болгаш барык 700 чагаалар ында кирген. Оон аңгыда, томнарга «Капсырылдаларда» Маркстың болгаш Энгельстиң амыдырал-чуртталгазының база ажыл-чорудулгазының дугайында чүс-чүс документилерни парлаан, том бүрүзү делгеренгей эртем-тайылбыр аппарады-биле хандыртынган. Каш-даа тускай тайылбыр номнарын база парлап үндүрген. Бо үндүрүлгениң онзагай чүүлү чул дизе, ооң чамдык томнарының украин дылдан өске кандыг-да дылдарже очулдуртунмааны болур, Маркстың болгаш Энгельстиң ында кирген дыка хөй ажылдары чырыкче амдызында чүгле орус дылда үнген.

Ийиги үндүрүлгениң ужур-дузазы аажок улуг, марксистиг-революстуг боданыын бүгү-ле эртинезин совет номчукчуга чедингир болдуруп, марксизм үндезилекчилериниң боттарының өөредииниң янзы-бүрү талаларынга номналдарының алыс чогаадыкчы чорудулгазын өөренир арганы берип турар. База бир дыка чугула чүүл: совет очулдурукчуларының, шинчилекчилерниң болгаш ном үндүрер черлерниң ажылы делегейде калбаа-биле сурагжып, бүгү делегейге марксизмни нептерединге идиг берип турар. ССРЭ-ге боттандырган парлап үндүрүүшкүн Маркстың болгаш Энгельстиң чогаалдарын Болгарияга, Венгрияга, ГДР-ге, Польшага, Румынияга, Чехословакияга, Югославияга парлап үндүреринге үлегер-чижек болган. Англи болгаш америк ном үндүрер черлер-биле кады СЭКП ТК-ның чанында Марксизм-ленинизм институдунуң болгаш «Прогресс» дээр ном үндүрер черниң боттандырып турары англи дылда 50 томнуг парлап үндүрүлге ажылы кидин түлүк (19 том үнген). Великобританияның болгаш Американың Каттышкан Штаттарының компартияларының удуртукчуларының дилээнин ёзугаар томнарны парлап үндүрериниң чурумунга боттуг өскерлиишкиннерни киирген — өске томнар-биле черге-лештир Маркс биле Энгельстиң чагаа бижиктериниң 13 томун парлап турар (оларның ийизи ам безин парлаттынган) деп, Л. Миськевич чугаалаан. Ол үндүрүлгениң дыка хөй материалдарын англи дылче бир дугаарында очулдуруп турар.

Марксизм үндезилекчилериниң чогаал ажылдарынга, ылангыя Маркстың экономиктиг ажылдарынга сонуургал Японияда онза улуг болуп турар. Немец дылда хол-биле бижээн ажылдарны бээрин япон ном үндүрер черлер СЭКП ТК-ның чанында Марксизм-ленинизм институдундан дилеп алгаш, оларны ооң соонда очулдургаш, парлап үндүрүп турар. Италияның «Эдитори риунити» дээр ном үндүрер чери-биле кады ажылдажылга калбарып орар. Марксизм-ленинизмниң институду англи дылда 50 томнуг үндүрүлгениң проспектилерин болгаш макеттерин, эртем-тайылбыр аппарадын болгаш өске-даа материалдарны итали талаже чорудуп берип турар. Оларга үндезилээш, итали дылга парлап үндүреринге белеткенип турар. Ол-ла бүгү чүүлдер — марксизм үндезилекчилериниң идеяларынга болгаш чогаалдарынга сонуургалдың делегейде улам өзүп орарының бүзүрелдиг херечизи-дир.

Дмитрий ГАЙМАНОВ.
ПМА-ның тайылбырлаачызы.

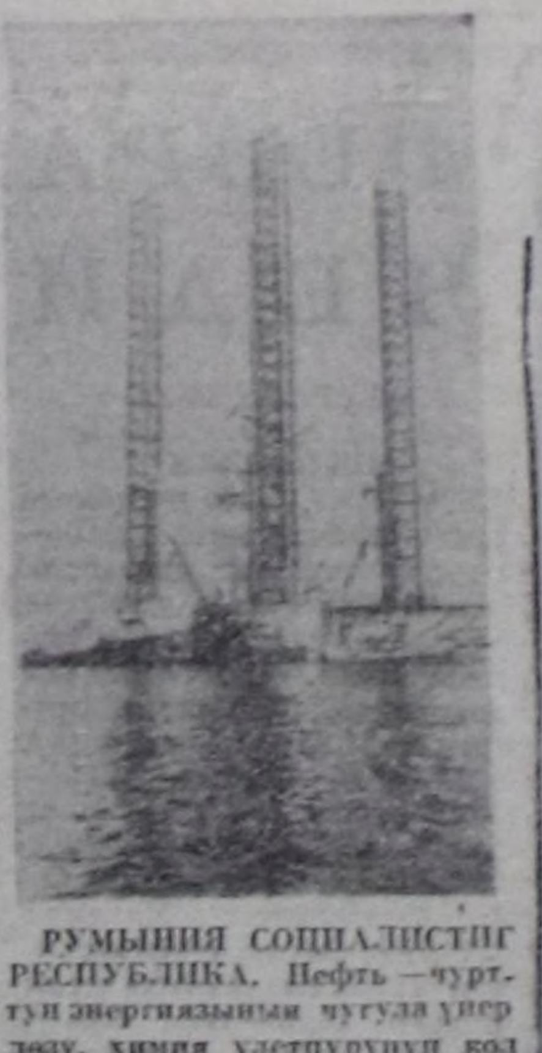

РУМЫНИЯ СОЦИАЛИСТИГ РЕСПУБЛИКА. Нефть — чурттуң энергиязының чугула үнер дөзү, химия үлетпүрүнүң кол чиг-эди болуп турар. Нефтиниң курзавырлары Румынияда эвээш эвес. 1985 чылга чедир нефть тывыызын 15 миллион тонна чедирер сорулга салдынган. Далайларга нефть тывыжынче онза кичээнгейни угландырып турар. Кара далайдан нефть тывыжыл чорудар үшкү оруммээшкин чери ажыглаалга киргенин (чурукта) Аджерпресс агентство дыңнаткан.

Аджерпрес — СЭТА-ның фотохрониказы.

БӨМБҮРЗЕКТИҢ СУДАЛЫ

СЭТА-ның корреспондентилери дыңнадып тур

КАДЫ КЫЛГАН МЕДЕГЛЕЛ

ВЬЕНТЬЯН. (СЭТА). Вьетнам Социалистиг Республиканың, Лаос Улус Демократтыг Республиканың болгаш Кампучия Улус Республиканың даады удуртукчуларының маңаа болган чөвүлел хуралынга вьетнам эки турачы шеригниң Кампучияга турарының дугайында медеглел хүлээп алган.

Полпотчу ёзу-чурум буурап дүшкен соонда, Пекин бо үш чуртка удур өжээтен политиканы чорудуп турар дээрзин ол документиде демдеглээн. Таиландының девискээрин полпотчу болгаш өске-даа дээрбечи бөлүктерни хандырарының баазазы кылдыр ажыглап турар ол бөлүктер Кампучияже шургуп кирип, ол чурттуң чонунуң национал чаартылгаларынга шаптыктап турарлар.

Мындыг байдал тургузуунуң келгенде, Тайбыңның, найыралдың болгаш кады ажылдажылганың дугайында керээге дүүштүр Кампучия Улус Республиканың чазаа кампучи улустуң болгаш оон чепсектиг күштериниң тургузуушкунун база чуртту камгалаар херекке дузалажыры-биле вьетнам эки турачы шеригни Кампучияга арттырып каарын дилээн. Вьетнам эки турачы шеригниң Кампучияда туруп турары кампучи улустуң идегелинге болгаш кая-даа каттышпас принципке база ол ышкаш бот-камгалал үезинде күрүнелерниң бот-боттарынга дузалажыр эргезиниң дугайында КНО-нуң Уставынга дүгжүп турар. Ол шеригниң ында туруп турары кандыг-даа күрүнеге айыылдыг кыжаныг болбайн турар.

Пекинниң болгаш өске-даа реакцыыг күштерниң талазындан айыыл читкенде, Таиландының девискээри Кампучия Улус Республикага удур ажыглаттынмас болганда, полпотчулар болгаш өске-даа кхмер реакцыыг бөлүктер кайыын-даа деткимче албас болу бээрге, чүгле ынчаарда вьетнам эки турачы шериг Кампучиядан үнүп чоруурлар дээрзин Кампучия Улус Республика болгаш Вьетнам Социалистиг Республика медеглээн. Кампучияның айыыл чок чорууунуң тодаргай байдалдарынга дүүштүр вьетнам эки турачы шеригни Кампучиядан кезектеп үндүрер дугайында чыл бүрүде шиитпирни хүлээп ап турар.

Лаос Улус Демократтыг Республика, Кампучия Улус Республика болгаш Вьетнам Социалистиг Республика кожазы чурттар-биле болгаш өске-даа күрүнелер-биле тайбыңның, найыралдың болгаш кады ажылдажылганың политиказын уламчылап чорударынга шиитпирлиин илергейлээннер. Индий-Кыдаттың бо үш чуртту Кыдат-биле болгаш АСЕАН чурттары-биле тайбың кожа-хелбээ дугуржулгаашкынының принциптеринге үндезилеп, ол күрүнелер-биле харылзааларны чогумчалыг болдурарынче угланган бот-бодунче халдашпас дугайында керээ чарар деп саналын база катап бадыткап турар. Индий-Кыдаттың чурттары тус черге тайбыңның болгаш быжыг байдалдың айтырыгларын шиитпирлээри-биле Мурнуу-Чөөн Азия талазы-биле делегей конференциязын эрттирер дугайында боттарының саналын күштүг болдуруп арттырбышаан.

КИЖИ БОЛГАШ БОЙДУС

БУДАПЕШТ. Бо кыштың хенертен болуушкуннары Венгрияның ыяш ажыл-агыйының ажылдакчыларынга дыка-ла шаптараазыныг болган. Агаар хайгааралының төөгүзүнүң бүгү дургузунда эң-не чылыг болган январь болгаш февральдың чылыг хүннериниң соонда хенертен хар чаапкан. Үнүштери болгаш дириг амытаннары-биле байлак Бакони даанга харның кылыны 50 сантиметр ажыг болган. Ынчангаш ивилер, элик-хүлбүстер, фазаннар болгаш тогдуктар белен эвес байдалдыг апарган.

Дириг амытаннарга кижилер барып дузалашкан. Республиканың арга-ыяштыг черлеринде ажыл хайныышкыныг. Чоогунда көдээ ажыл-агый кооперативтериниң тараачыннарының болгаш Ада-чурттуң улусчу фронтузунуң активчилериниң дузазы-биле лесниктер шуут-ла арга-ыяш аразынче чемнерни сөөртүп чедирип, куштарга таарышкан чемнерлиг азыгларны кылып турар. Венгрияда дириг амытаннарны камгалаарының талазы-биле улуг ажылды кылып турар. Амгы үеде ында 40 муң сыын, 200 муң элик, 5 муң ажыг муфлоннар, 2 млн. фазаннар санаттынып турар. Ында ол ышкаш делегейде эң-не хөй санныг тогдуктар база бар.

ВЕНА. Вельс хоорайның (Үстүү Австрия чери) чоогунда үлетпүр бүдүрүлгезиниң артынчызы — хоранныг химикаттар төгер чер бар дээрзиниң дугайында дыңнадыгдан австри хөй-нити килеңнеп турар.

Хүнүнүң-не анаа дыка хөй чүък автомобильдери келгеш, артынчылар суп каан чүс-чүс демир хааржактарны дагландыр төп-ле турар. Оларның дыка хөйү дадарып, төктүп чыткылаар. Черже сиңип кирген суук хоран бүдүмелдериниң хоорайның суг дамчыдар системазынче кирип болуру онза дүвүреэзинни болдуруп турар. Австрийлер хоранныг химикаттарга чогуур контрольду кылбайн турарынче онза сагыш салып турарлар. Солуннарның дыңнадып турары-биле алырга, чурттуң аңгы-аңгы районнарынга 300 тонна хире хоранныг чүүлдерни төп турар.

ДЕЛИ. Индияның чазаа үлетпүр артынчыларын октаарынга контрольду күштелдирериниң талазы-биле хемчеглер программазын боттандырып эгелээн. Ол дугайын анаа долгандыр турар бойдус чүүлдерин камгалаарының айтырыгларының талазы-биле болган семинарга суглардың хирленирин болдурбазының талазы-биле эргелелдиң секретары Г. Д. Агарвал чугаалаан. Бүдүрүлге черлеринге арыглаашкын тудугларын кылырынче, хемнерниң униарын ханыладырынче болгаш эриктерин быжыглаарынче улуг кичээнгей салып турарын ол демдеглээн.

Специалистерниң чугаалап турары-биле алырга, Индияның улуг-улуг хоорайлары болгаш үлетпүр төптери хемнерже хүнүн-не 4,25 млрд. литр хирлиг-чамныг сугну төп турар.

ОТТАВА. Үлетпүр бүдүрүлгезинден артар күгүрлүг бүдүмелдери-биле агаарның хораннаттырганының түңнелинде тыптыр хоралыг артынчылар — «кислоталыг чаъстааашкынга» удур демиселдиң дугайында Канада биле Американың аразынга ийи чыл иштинде ургулчу үлээн чугаалажыышкыннар чүнү-даа шиитпирлеп шыдавайн, буурап төнген.

«Кислоталыг чаъс» Канаданың долгандыр турар бойдус чүүлдеринге дыка улуг когаралды чедирип, хөлдерде болгаш хемнерде дириг амытаннарны өлүрүп, арга-ыяшты болгаш көдээ ажыл-агый культураларын узуткап турар. Канада тала хоранныг бүдүмелдериң кайы-хамаан чокка октаарын эвээжедирин сүмелээн. Ынчалза-даа АКШ ол саналды хүлээп албаан. Чүге дээрге, америк хөреңгитеннер улуг өртек-үнелиг арыглаашкын тудугларын кылырын күзевейн, анаа дыка удурданып турарлар. Канаданың долгандыр турар бойдус чүүлдерин камгалаар талазы-биле министри Джон Робертс үстүнде айыткан чугаалажыышкыннарга америк таланың туружун буруу шапкан.

ДЖАКАРТА. Индонезияның суг хөлбектеринге шаг-шаандан бээр иминейнип келген крокодилдер чоорту-ла чурттуң ховар дээн дириг амытаннарының санынче кирип кел чыдар. Ол соястаар дириг амытаннарның кежинге улуг сонуургал ужурундан оларны кээргел чокка кыра шаап, узуткап келген. Индонезияның дыка хөй ортулуктарында крокодилдер дугайын чүгле кырганнарның чугаазындан дыңнап, билип турар апарган.

Индонезияның чазаа оларның когун үзе узуткаарын болдурбас дээш крокодилдерниң камгалалга алган. Ол соястаар дириг амытаннарны камгалаары — бойдус камгалаар албан черлериниң чугула ажылдарының бирээзи апарган. Индонезияның эртемденнери шаг-шаанда крокодилдер турган районнарга салыры-биле оларны өстүрүп эгелээн.

АНГОЛА. Португали колонизаторларга, мурнуу-африка эжелекчилерге, саттыныкчы бөлүктерге удур хосталга дээш демиселге тывылган дайынчы чаңчылдарын Ангола Улус Республиканың чепсектиг күштериниң дайынчылары ыдыктыы-биле кадагалап, улам көвүдедип турар.

ЧУРУКТА: ФАПЛА-ның (Анголаның хосталгазының улусчу чепсектиг күштериниң) дайынчылары.

СЭТА-ның фотохрониказы.

САНЫ ӨСКЕН

ПАРИЖ. Бо чылын Францияның Компартиязының хүрээлеңинге 13 муң хире кижиниң киргенин «Юманите» солуну дыңнаткан. Францияның Компартиязының кежигүннериниң санының өзүлдези оон ат-алдарының улгатканының дугайын херечилеп турар болгаш партияның политиказын амыдыралга чедиишкинниг боттандырарынга чугула фактор боор турар. ФКП-ның салдарының калбарганынга, оон политиктиг угланыышкынын деткиирүнче ажылчы чоннарны хаара тударынга бо чылдың мартта эрге-чагыргаларның чер-чер органнарынга болур соңгулдаларга белеткел талазы-биле ФКП-ның калбарткан кампаниязы дыка идигниг болган.

ПАТРИОТТАРНЫҢ ЧЕДИИШКИНИ

ВАШИНГТОН. (СЭТА). Пентагон Сальвадорнуң чалча ёзу-чурумунга шериг дузаламчызын улгаттырарын конгресстен негеп турар.

Камгалал министри К. Уйнбергер төлээлекчилер палатазының даштыкы херектер талазы-биле комиссиязынга чүве чугаалааш, «АКШ-тың өнүүктери четпир шериг күштүг турзун» деп чулчуруп турган. Араатанзыг диктатурага 60 млн. долларны «болдунарла дургени-биле» бээр ужурлуг деп негээн. Шериг ведомствозунуң баштыңы Сальвадор «шериг дузаламчызының талазы-биле программаны ёзугаар дедир эгиттинмес акша дузаламчызын дыка көвүдедирин» күзеп турарын чугаалаан. Ол акша-хөреңгини вертолёттарны, өөредилге самолёттарын, харылзаа дериглерин, боо-чепсекти, чүък машиналарын, артык кезектерни садып алырынга ажыглаар деп турар.

Пентагоннуң баштыңы «шериглер өөредип белеткээр болгаш оларны америк шериг чепсектерин ажыглаарынга өөредири-биле» «шериг чөвүлекчилериниң» ээлчегниг бөлүүн Сальвадорже чорудар ужурлуг деп чугаалаан.

САН-ХОСЕ (СЭТА). Информация агентилелдериниң дыңнадыгларын ёзугаар алырга, Национал хосталганың Фарабундо Марти аттыг фронтузунуң дайынчылары Чалатенанго департаментиде барык долу контрольду тургускан. Олар Сан-Сальвадорнуң Гондурас-биле холбаштырган чазагдыг орукта стратегтиг чугула чер — Техутла хоорайны ээлеп алганнар. Хоорайның 200 солдаттардан болгаш офицерлерден тургустунган гарнизонун дезеринче албадаан.

Сучитото хоорай бүзээлээшкинде турбушаан. Элээн каш хүннер мурнунда дузалаары-биле ынаар чоруткан дөрт муң солдаттар болгаш офицерлер бүзээлээшкинни буза шаап чадажып турар.

Чалча ёзу-чурумунуң ужар чүүлү удур шаап халдаашкынга буураашкынының өжээнин алырынче чүткүп, чурттакчылыг черлерни кайы-хамаан чокка бомбалап, чурттакчылыг черлерни болгаш тайбың чурттакчыларны араатанзыг ёзу-биле узуткап турар.

НХФ-тиң Каттышкан революстуг удуртулгазының кежигүнү Ф. Сьенфуэгос чүгле чаа ажылдап эгелээн «Гуасапаның радиозу» деп радиостанцияның программазынга чүве чугаалааш, амгы үеде дайын чорудулгаларынга инициатива тура халышканнарның холдарында деп медеглээн. Ынчалза-даа НХФ чугаалажыышкыннарны эгелээринге белен дээрзин ол онзалап демдеглээн. Ф. Сьенфуэгос сальвадор шеригни, чурттуң бүгү улузун кризистиг политика талазы-биле шиитпирлээрин чедип алырынче кыйгырган. Ол төп-америк күрүнеде эрге-чагырганы эжелеп алган фашистерге болгаш олигархияга удур шиитпирлиг-биле демисежиринче ак сеткилдиг бүгү шериг албанныгларны база кыйгырган.

ПОЛИТИКТИГ ХОРУГДАТТЫРГАННАРНЫ ХОСТААР

ДЕЛИ. (СЭТА). Пакистанга политиктиг хоругдаттырганнарны хостаары дээш демиселдиң хүнүн демократтыг тургузары дээш шимчээшкинде киржип турар чурттуң эң улуг политиктиг партияларының саналын ёзугаар февраль чээрби дөртте эрттирген. Исламабадтан дыңнатканын ёзугаар алырга, олар политиктиг үзел-бодалы дээш хоругдаттырган 30 муң кижини хостаарын, соңгулдаларны эрттирерин демократтыг эргелерни болгаш хосталгаларны хандырарын негеп турарлар.

Ол негелделерни чоннуң эң калбак кезектери деткип турар. Шериг эрге-чагыргалары негелделерге чаа тудуп хоругдаашкыннар-биле харыылаан. Пакистанда дыка хөй хоорайларның кудумчуларында күштелдирген полиция хайгыылчылары болгаш шериг кевектери чоруп турар.

Исламабад университединиң эрге-чагыргаларының политиказынга удурланган студентилериниң митингилери болгаш чыскаалдары ийи неделя соксавайн турар. Чурттуң эң улуг хоорайы — Карачиде байдал сөөлгү хүннерде дыка шыңгыраан. Полиция-биле согужуп алышканнарның түңнелинде аңаа беш кижи өлген.

ПРАГА — ТАЙБЫҢНЫҢ ХООРАЙЫ

Хоорай бүрүзү ону эргелдир көрүп болур черлиг турар, оортан чүгле ооң тургузуун көөр эвес, харын ооң төөгүзү, амгы үези костүп турар болгаш келир үезинче база бакылап болур. Праганың ындыг чери — Староместск ратушазының суургазында эргилдир көөр шелчүгежи. Ол 70 метр бедиктен улуг чаагай Прага хоорай ажыттына бээр: ээлээн ыракта Витков даг бодунуң национал дуганы-биле, Влтава хем ону кежир кылган көвүрүглери-биле, ак хар дег чаа тудугларлыг кварталдар чаттыла берген костүп чыткылаар. А куду, ратушаның адаанда — Эрги хоорайның черепица дээвиирлери, конгалыг-даа, конга чок-даа суургалар. Европаның төвүнде миллион чурттакчылыг хоорайның кончуг чараш хевири.

— Праганың чүс-чүс чылдар дургузунда үргүлчүлеп келген төөгүзүнде Влтава унунда туруп турар ол хоорайга дегбейн эрткен чаңгыс-даа дайын черле турбаан боор — деп, чехословак найысылалдың национал комитединиң даргазы Франтишек Штафа чугаалаар. — Хоорайга болгаш хоорай чурттакчыларының сагыжынга сөөлгү дайын база ханы исти арттырып каан. Кудумчуларда болгаш хоорайның шөлдеринде хөй-хөй тураскаал самбыраларны көөр силер, гитлерчи эжелел үезиниң кадыг-дошкун чылдарында кымнарның өлгенин олар сагындырып турар.

Староместск ратушазы база хүл-далгап кылдыр үрегдеттирген турган. 1945 чылдың майның 8-те эсэсчилер боду чоруур үгер-боо-биле олче угландыр дөрт боолап турганнар. Ол дээрге прагажыларның Май тура халышкынының дээш оларның өжээн негеп турганнары ол. Ол тура халышкынга Староместск ратушазы чугула рольдуг болган. XIX векте ооң эрги суургазынга тудуштур туткан улут бажың эрткен дайынның демдээ кылдыр буузук хевээр артып калган.

Праганы ооң чурттакчылары чүс суургалыг, хүндүлээчел хоорайывыс дижирлер. Совет Армияга фашизмден хостаттырган соонда, Влтава унунда хоорай тайбыңны үнелээр кижи бүгүдезин өөрүшкү-биле хүлээп ап, дыка хөй делегей организацияларының ажылдаарынга таарымчалыг байдалдарны тургузуп берип келген.

Староместск ратушазының бедииниден өкпең оңнүг, дорт шөйлүп чоруткан Париж кудумчузу эки костүр. Журналистерниң делегей организациязының штаб-бажыңы ында. Ооң кол-кол сорулгалары — медээлерни хөй-ниитиге хостуу-биле, шынны-биле болгаш ак сеткилдии-биле дамчыдып турган, тайбыңны камгалаары болгаш улустар аразынга найыралды быжыглаары. База-ла ында, Париж кудумчузунда, Студентилерниң делегей эвилелиниң штаб бажыңы туруп турар. Ол организация 1946 чылда Студентилерниң бирги бүгү-делегей конгрезинге тургустунган. Ооң ажыл-чорудулгазы делегейниң студентилер шимчээшкининиң чаңгыс эвин чедип алырынче, бүгү делегейге тайбыңны камгалаары дээш демиселче угланган. Чер кырында миллион-миллион ажылчы чоннарны каттыштырып турар Бүгү-делегейниң Профэвилелдер Федерациязының штаб-бажыңы база чехословак найысылалда турар.

— Тайбың дээш демиселдиң төөгүзүнде ол нити демократтыг шимчээшкинниң хөгжүлдезинге онза рольдуг болган болуушкуннар бар — дээш, Франтишек Штафа бодунуң чугаазын уламчылады. — Оларның бирээзи — 1949 чылда Парижке болгаш Прагага бир үеде болуп эрткен тайбың талалакчыларының бирги Бүгү-делегей конгрези. 72 чурттан тайбыңның национал болгаш делегей организацияларын төлээлээн ийи муң ажыг тайбың дээш демиселчилер чыглып келген. Француз эрге-чагыргалар, «соок дайынның» ааны-биле хөделгеш, дыка хөй делегаттарга кирериниң чөпшээрелин бербээн дээрзин сагындырып каайн. Ынчаарда Прага бодунуң хүндүлээчел чоруун илереткен. Чехословакияның найысылалынга болган хуралдың киржикчилери сессиязын «Париж конгрезиниң чарылбас кезээ» деп адааннар.

Тайбың талалакчыларының бирги Бүгү-делегей конгрезиниң идип үндүрген сорулгалары бөгүн безин бодунуң чугула ужур-дузазын чидирбээн. «Бистер мында тайбыңны дилеп алыр дээш эвес, а дайынны күзеп турарлардан ону негеп алыр дээш чыглып келдивис. Дайынны болдурбас, болуп турар бүгү дайыннарны соксадыр болгаш быжыг тайбыңны чедип алыр — бистиң эвес сорулгаларывыс мындыг» — 1949 чылда хүлээп алдынган медегледе ынчаар чугаалаан.

— Бистиң хоорайывыстың төөгүзүнде база бир чугула болуушкунуң дугайында сагындырып каар бодай-дыр мен — дээш, дарга оон ыңай чугаалады. — 1947 чылда Прага аныяктарның болгаш студентилерниң бирги Бүгү делегей фестивалының эртер чери болу берген. 72 чурттан он чеди муң оолдар болгаш кыстар планетага тайбыңны камгалап алырынга боттарының чайгылыш чок шиитпирлиин медеглээр дээш Влтаваның эриктеринге чыглып келгеннер.

Ынчаарда, 1947 чылда, Праганың төп шөлүнге «Демократтыг аныяктарның гимни» бир-ле дугаар чаңгыланып үнген.

— Аңгы-аңгы ниитилел тургузуглуг чурттарның тайбың кады ажылдажылгазынга идиг болуп турар чаңчыл болган он-он чылыштар болгаш конференциялар, эртемденнерниң болгаш культура ажылдакчыларының фестивальдары болгаш ужуражылгалары Праганың ады-биле холбашкан — дээш дарга чугаазын оон-даа ыңай уламчылады. — Эрткен чылың болган эң улуг болуушкуннарның бирээзи — Херээженнерниң бүгү-делегей конгрези, база ол ышкаш Демократтыг аныяктарның бүгү-делегей федерациязының конгрези болур. Ол хөй төлээлекчилерлиг шуулганнарга дайынның, реакцияның, фашизмниң болгаш расизмниң айыылдарынга удур демиселче планетаның бүгү-ле депшилгелиг күштерин каттыштырарынче күштүг кыйгы база катап чаңгыланган.

Чоокта чаа Прагага Варшава Керээзиниң киржикчилери күрүнелерниң Политиктиг консультативтиг комитединиң чөвүлел хуралы болуп эрткен — деп, Франтишек Штафа уламчылады. — Аңаа хүлээп алдынган болгаш бистиң чонувустуң деткип турары чугула документилер бүгү делегейге тайбыңны камгалаарынче болгаш быжыглаарынче угланган. Быжыг тайбыңче орук берге-даа болза, ол орук бар дээрзин ол чөвүлел хурал көргүскен. Ооң-биле холбаштыр СЭКП ТК-ның Чиигине секретары Ю. В. Андропов ССРЭ-ниң тургустунганының 60 чылынга тураскааткан байырлыг хуралга: «Европаның улустарының, харын-даа бүгү делегейниң улустарының кырында диргелип келген айыылды чайладып болур деп санап турар бис» — деп чугаалаан.

Ынчангаш прагажылар, Чехословакияның бүгү хамаатылары Тайбың болгаш амыдырал дээш, ядролуг дайынга удур Бүгү делегей конгрезин Прагага эрттирер дугайында шиитпирни сорук кириишкин болгаш өөрүшкү-биле хүлээп алган. Ол конгресс бо чылдың июньда болур.

— Тайбыңның херээ дээш туржуп чоруур кижилерни бистиң хоорайывыска байыр чедирип, хүлээп алыр болганывыска өөрүп турар бис — деп, Франтишек Штафа түңнелинде чугаалады. — Бүгү делегей конгрезиниң үре-түңнелдиг ажылдаарынга эң-не таарымчалыг байдалдарны тургузар бис. Тайбың дээш нити демиселге планетаның бүгү-ле депшилгелиг күштериниң сырый каттыштырарының херээнге ол конгресс чугула үе-чада болур дээрзинге идегеп турар бис.

Европаның шуут-ла чүрээнде кайгамчык чараш хоорайның — социалистиг Праганың — тайбыңны камгалаарының чаагай херээнге салышкыны улуг. Тайбыңның Бүгү делегей чөвүлелиниң шиитпирин ёзугаар чехословак найысылалга «Тайбыңның хоорайы» деп хүндүлүг атты тывыскан.

Валерий ЕНИН.
(ПМА).

Кино уран чүүлүнде

В. ТИХОНОВ—ЧАА КИНОДА

ССРЭ-ниң улустуң артизи Вячеслав Тихоновтуң «...Медеглээрин СЭТА-га дааскан» деп кинода чаа овур-хевири оон чогаадыкчы ажылында маадырлыг херектерге тураскааткан угланыышкынны уламчылап турар. Сес сериялыг ол телефильмни М. Горький аттыг студияда режиссёр В. Фокин тырттырып турар.

— Ю. Семёновтуң тоожузун баугаар тырттырып турар чаа кино совет кижилерниң тайбың күш-ажылын болгаш дыжын камгалап турар чекистерниң белен эвес болгаш айыыл-ондактыг ажылының дугайын көргүзүп турар — деп, актёр чугаалаар.— Мээң ойнап турар маадырым — дуржулгалыг контрразведчик генерал Константинов онзагай кижи. Ол пазы-хар талазы-биле мээң чажыдым, сеткил-бодалы-даа, амыдыралчы туружу-даа мээңии-биле чүүлдежип турар. Маадырны дозевилеп алганы кижи херек кырында бар, ойнаарынга белеткенип тургаш ооң-биле ужуражып-даа турдум. Ол база-ла кончуг солун, эрес-маадырлыг кижи, оюн-баштак, төлептиг чаңныг-даа. Маадырымны ындыг кылдыр көргүзерин-даа күзеп турар мен. Болумнуң ролюмга кирүп эрткен чүүлдерни ылаптыг илередирин, чамдыкта хоржок-даа боор-ла болгай, кызыдар мен. Ону угаан-сарыылдан, сагыш-сеткилден долу илередип, көрүкчүге чедирер — деп, Вячеслав Васильевич уламчылады.

Маадырның сагыш-сеткилин эң долузу-биле ханы илередирин, овур-хевир бүрүзүнге дүүшкен чүүлдерни ылаптыг көргүзери артистиң баштайгы улуг ролюнга-ла эки тодараан. Ол дээрге режиссёр С. Ростоцкийниң тургусканы «Пеньковога болган херек» деп фильмде Матвей Морозовтуң овур-хевири-дир. Ол рольду күүседиринге белеткенип тура, тырттырып эгелээринге чедир ийи ай мурнай кодээге барып чурттай берип, бодунуң маадырының ажыл-ижинче, өөрүшкүзүнче, муңгаралдарынче, сагыш човаашкынынче шымнынган. Трактор башкарып-даа өөренген.

«Төрүттүнген черим Пеньково суур-ла болгай» —деп, Вячеслав Васильевич ам баштактанып чугаалаарынга ынак. А артистиң болгаш режиссёрнуң ол кинодан эгелээн эвилели кайызынга-даа аас-кежиктиг салым-чол болган. «Понедельникке чедир чурттай бээр бис» деп кинода башкы Мельниковту азы «Бим деп кара кулактыг ак ыт» деп фильмде Иван Ивановичини кым-бир өске кижи ойнап каарып бөгүн бодаары берге. Олар арын-нүүр, кижизиг сеткил-сагыш талазы-биле онзагай. В. Тихонов ойнаар рольдарынга кончуг негелделиг. Катаптанырынга ол черле ынак эвес, аажы-чаң, угаан-бодал, сагыш-сеткил талазы-биле чаа-чаа овур-хевирлерже чүткүлдүг. С. Бондарчук аңаа алызындан аристократ Андрей Болконскийни, а соолунде Шолоховтуң чогаалында мээзи кемдээн солдат Николай Стрельцовту ойнаарын сүмелээн. Тихонов ийи рольга ийилдирзинге ойнаан, олар кино уран чүүлүнге көскү арын боош кирген.

Андрей Болконскийниң овур-хевирин тургузары эң берге болган деп артист миннир. Аңаа ол дөрт чыл белеткенген. Толстойнуң көргүскен овур-хевириниң философчу утка-шынарын көрүкчүге чедирер, оон нарын болгаш онзагай чүүлдерин илередирин кызыткан. Ада-чурт мурнунга бедик харысалгалы, кижизиг мөзү-шынар талазы-биле эң күштүүн — кайы-даа үеде үнелеп келген шынарларны ол онзалап илереткен-даа.

Чогаадыкчы ажылы ССРЭ-ниң Ленинчи болгаш Күрүне шаңналдары-биле, Социалистиг Күш-ажылдың Маадыры ат-биле демдеглеткен шылгараңгай артист хөй-хөй онзагай овур-хевирлерни тургускан.

. Тургускан овур-хевирин ол эң шынчы илередир. Чогумна ынчангаш ол херек кырында бар турган овур-хевирлерге ынак боор турары ол боор. Чижээ, «Кыдыглары чок фронт», «Фронт ындында фронт», «Дайзынның тылында фронт» деп кинотрилогияда Млынский суг дээн чижектиг.

В. Тихонов Исаев-Штирлицтиң овур-хевирин тургузуп тура ында бодунуң бүгү амыдыралының дуржулгазын, билиин, талантызын мөөңнээн ышкаш. Көрүкчүлерниң ынакшылын болгаш өөрүп хүлээп алыышкынын доораан чаалап алган ол фильм телеэкрандан амыдыралче шилчээн. Эрес-дидим разведчик дугайында тоолчургу чугаалар тыптып келген. Исаев шаанда Чапаев дег элээдилерниң оттуунуп ойнаар маадыры апарган.

— Мээң овур-хевирин тургузарым чаа маадырым Исаев-Штирлицке чүгле профессиязы-биле эвес, харын хамааты хүлээлгези, кижизиг чорукту, дааскап херээ дээш харысалганы бедик медерел билири-биле чоок боорга онза үнелеп турар мен — деп, артист демдегледи.— Оон аңгыда оон бодун ап билири, төлептиг мензэ таарышкан.

— Бо артистиң чедиишкиннериниң чажыды чүдел — деп айтырыгны оон эжи болгаш өңнүү С. Ростоцкий салгаш, мынчаар харылаан: «Чедиишкининиг болурунга бүзүрээри хөй, ажыы чок чүүл-дүр. ол кызыгаарлыг. экиге, бакка-даа чедире бээр. а Тихоновтуң «чажыды» дээрге салым-чаяанга тергиин ажылгыр чорукту катканыдыр».

Чаа овур-хевирни тургузар дээш Вячеслав Тихонов бөгүн база ооң мурнундаазы дег ажылгыр, тывынгыр, сагынгыр ажылдап турар.

Л. БЕРНАСКОНИ.
СЭТА-ның корр.

Москва.

Хлеб дугайында

ҮНЕЛЕП БИЛИР ХЕРЕК

«Шын» солуннуң арыннарында үнүп турар хлеб дугайында чүүлдерге хамаарыштыр бодумнуң бодалымны илередип көрейн.

Сөөлгү үеде чамдык кижилерниң, ылаңгыя аныяк өскенниң аразынга, хлеб дугайында чугаа дыңнааш, ында онза чүве чок деп санаар хөөннер бар. Олар ону канчаар бүдүрүп ап турарын сонуургавас, чогум үнезин билбес боорга, чамдыкта кижиниң сеткили хомудаар-даа, олар дээш арын кызып эгенир-даа.

Тарааны өстүрүп алыры-биле холбашкан күженишкиннерни «Шын» солунга авторлар бижип турар. Ынчалза-даа ону катаптааны черле артык эвес боор. Ону тарыры кижи күжү, машина-техника дыка-ла хөй чүүлдү, чарыгдалды негээр болгай.

А ону ажаары кайы хире үүлелигил? Комбайннар, тракторлар, автомашиналар дүн-хүн чок ажылдап турар. Ол бүгүнү кижи башкарып кылып турар. Дүжүт ажаалдазынга чүгле тараажылар эвес, албан организация черлериниң ажылдакчылары база киржип турар болгай.

Ооң үнезин санап-түңнээри дыка берге. Ындыг турбуже столоваяларга чүгле буза тырткаш, каапкан хлебти үргүлчү көөр кижи-дир мен. Шупту улус кайын ындыг боор, чемненгеннерниң аразында хлебтиң ёзулуг үнезин билир улус хөй, а ийи-чаңгыс хлебти тооп көрбес кижилер эндере-ле садып алгаш, төтпейн каапкары илдең.

Бистиң Самагалдай суурда ээзи чок хөй ыт бар. Оларның хлеб ызырып алган кудумчуларны дургаар өрү, куду маңнажып турары хаая эвес болдур ийин. Ол ыттарны бүрүткеп, даңзылаваанындан өөр-өөр болуп алган халчып турар. Олар чүнү чип турарыл? Кам чок кижилерниң эндере садып алгаш, кадырып-кадырып үндүр октапкан хлевин чип турары илдең.

Ытты хлеб-биле чемгербезин деп турар кижи боор бе деп номчукчу мени соора биле бербезин дилеедим. Өг-бүлеге бир, ийи ыт туруп болгай. Ону бүрүткедип, даңзыладып, кайы хамаан чок кудумчуже үндүрбейн, өске бүгү мал-маганы-биле кады тудуп болбайн канчаар. Мен маңаа ээзи чок, черликшээн ыттар дугайында чугаалап тур мен. Олар суур иштинге олбо димзенип, садыг, пекарня иштинге бүдүү кирип, аңаа чыткан хлебти-даа «часкап» турарлар. Ынчангаш, бо айтырыгны райкүүском, Самагалдай кодээ Соведи бир янзы көөр боор деп идегел бар.

Д. МИЖИТ.

БОЛДУНМАСТЫ... БОТТАНДЫРГАН

Ставрополь крайда Будённовск хоорайның чоок-кавызында чурттап турар Борис Григорьевич биле Аза Васильевна Пельчерлерниң он уруунуң хеймери сес харлыг Рома оң холунуң ийи салаазын өөрү-биле кады хырбыштап чорааш бижек-биле үзе шаап алган. Түс черниң эмнелгезинге баштайгы дузаны чедиргенде аваы, чаңнып эгелээн: Москва-биле харылзажып көрүңер, оглумнуң холун хевээр эмнептер чер бар деп дыңнаан мен — дээш турупкан. Үзүлген салаа-сайгытты тудуштуруп турарының дугайын «Кадыкшыл» программага көргүзүп турду...

Борис Григорьевич оглун мотоциклге олурткаш Минеральные Воды аэропортче түгеупкан. Москвага оларны самолёт эжииндең дүрген дуза машиназы алгаш, 51-ги клиниктиг эмнелгениң доп-дораан дуза чедирип, кезип эмнээриниң 6-гы салбырынга чедире берген. Мындыг таварылгаларда дуза чедиреринге четчир үе оолдуң салаалары үзүлгенден бээр эрте бергенин эмчилер хомудап демдеглээн. Ынчалзажок келер эмчилер Я. Брандт, Р. Акчурин, А. Шинков олар болдунмас хире берге чүүлдү кылган. Кезиишкин столунга сес шак кезип келген (кезип-даа эвес, а харын маңаа тудуштурун деп чугаалаары шын чадавас), үш хонук иштинде салааларны каган диригжидериниң хемчеглерин ап келген... Ынчалзажок кайгамчык чүүл бүткен — салаалар боттарының чораан черинге катап тудуштуртунган.

Ам Рома бажыңында чанып келген, баян ойнап өөренип турар. «Холда он салаа бар болгай, олар шупту эргим» деп үлегер домакты Аза Васильевна соксаал чок катаптаар. Ромага Москваның кайгамчык хуулгаазын кылган эмчилери бүгү чуртталгазында эргим кижилер боол артар деп ол база сагындырар.

В. ОЛИЯНЧУК.
(«Известия» солундан).

Ю. Косарьковтуң «Шымда, ачай!» деп фотоэтюду

•СПОРТ•СПОРТ•СПОРТ•

ХААК ОРУКТАРЫНЧЕ

Профэвилел-комсомол кросстар хөй киржикчилиг болгаш ол маргылдааларга школачылардан эгелээш бүгү чоннуң пазы-хары барымдаа чок, калбаа-биле киржип турары-биле онзаланып турар. Профэвилелдер обкомнары [illegible] шугуму-биле хамаржышканы албан, организация, бүдүрүлге черлериниң коллективтери Хербис, Тайга станцияларынче массалыг [illegible] хаара тудуп, ГТО нормазын хөй күш-культуржулар дужаарын организастаан.

Профэвилел-комсомол кроззунга Чурт үлетпүр эргелелиниң бүдүрүлгелериниң, Садыг министерствозунуң, Столоваялар болгаш ресторaннар трезиниң, Респотребсоюзтуң болгаш оон-даа өске коллективтерден 2 муң кижи киришкеннер.

Бо хүн болуп турар хаакчының Бүгү-эвилел хүнүнде чүс-чүс кызылчылар боттарының кадыын экижидери-биле Хербистиң болгаш Тайга станциязының хаак оруктарынче үнүпкеннер.

Е. ШИПОВ.

ЧАА ЗАЛ

Чоокта чаа Хайыракан суурда школаның спорт залын ажыткан. Аңаа «Улуг-Хая» совхозтуң ажыл-ишчилери, кодээ спортчулар болгаш аалчылар киришкеннер.

Чаа спорт залының ажыдыышкынынга тураскааткан хол-бөмбүүнүң маргылдаазынга районнуң болгаш Кызыл хоорайдан, Баян-Кол суурдан командалар киришкеннер.

Командаларны ийи бөлүкке үскеш, маргылдааны олимпийжи система-биле чорутканының түңнелинде арыскаңчылар-биле улуг-хаажылар бирги-ийиги чер дээш ужуражыпкан. Маңаа улуг-хаажылар бирги черни, үшкү-дөртку черлерни кодээ ажыл-агый болгаш автоорук техникумнарының командалары ээлээннер.

«Красноярск ГЭС тудуг» трестиниң № 3 КМК-зының коллективиниң ол-ла хүн организастааны деңзи аайы-биле национал хүреш маргылдаазынга ССРЭ-ниң 4, РСФСР-ниң 5 спорт мастери болгаш разрядтарлыг эвээш эвес мөгелер киришкеннер. Деңзи аайы-биле Херел Түлүш, Артур Середар, Хүлер-оол Шогжал, Николай Чондаков, Даваа-оол Бүрбү олар бирги черлерни ээлээш түңнелдиг бижиктер, өртектиг белектер-биле шаңнаткаңнар.

Ю. КАРБЫ.

Редактор В. С. ШАРАВИИ.

ФЕВРАЛЬ 28-ТЕН МАРТ 4-КЕ ЧЕДИР ТЕЛЕВИДЕНИЕ

ФЕВРАЛЬ 28-ТЕ
БИРГИ ПРОГРАММА
МОСКВАДАН

8.00 — «Үе». 8.40 — Эртенги сула шимчээшкин. 8.55 — «Мурнуу чүктен «тачанка». Уран-чечен фильм. 10.20 — «Билдингир-даа болза, бүзүренчиг эвес». Дамчыдылганы профессор С. П. Капица эрттирер. 11.25 — Телемедээлер. 11.30 — 15.05 — Чапсар. 15.05 — Телемедээлер. 15.25 — «Билип өөрен». Школачыларга эртем-тайылбырлыг дамчыдылга. Совет Эвилелиниң Маадыры ССРЭ-ниң ужудукчу-космонавтызы В. Зудов дамчыдылганы эрттирер. 16.10 — Авам школазы. 16.40 — Виктор Семенихин болгаш оон бригадазы. Курскиниң атомнуг электростанциязында күш-ажылдың болгаш бүдүрүлгениң сагылга-чурумун быжыглаарынга комсомолчуларның ролю. 16.55. — Коньки-ге маңнаарынга делегей чемпионады. Спринт. Финляндиядан дамчыдылга. 17.25 — «Объектив». 16.55 — ССРЭ-ниң Дээди Совединиң депутады, ССРЭ-ниң ЭА-зының корреспондент-кежигүнү, ССРЭ-ниң Күрүне шаңналының лауреады И. А. Логачёв-биле Иркутск хоорайның школачыларының ужуражылгазы. 18.35 — Футбол доңчулалы. 18.55 — «Күш-ажылы дээш — аллар». Балахнинскиниң Соликамскиниң болгаш Кондопожскиниң целлюлоза-саазын комбинаттарында күш-ажылды организастаарының бригада аргазын нептередип тураарының дугайы. 19.25 — 19.40 — Чапсар. 19.40 — «Революцияның ыраажызы». Дөрт сериялыг уран-чечен телефильм. 1-ги сериязы. 21.00 — «Үе». 21.30 — «Камера делегейни тырттырып тур». Дамчыдылганы политиктиг тайылбырлакчы И. Федупенко эрттирер. 22.45 — 23.00 — Бөгүн делегейде.

ИЙИГИ ПРОГРАММА
МОСКВАДАН

12.00. Орус чугаа. 12.30 — «Воронок». Эртем-тайылбырлыг фильм. 12.40 — Төөгү. 6-гы класс. Христофор Колумбаның аян-чоруу. 13.05. — Эртем болгаш амыдырал. 13.35 — Бойдус эртеми. 3-кү класс. Ховуларның бойдузу. 13.55. — Р. Брэдбери. Чогаалдарының арыннарындан. 14.40 — Хоойлуну билир сен бе? 15.10 — И. А. Гончаров. Амыдыралының болгаш чогаадыкчы ажылының арыннары. 15.55 — Медээлер. 16.00 — 18.30 — Чапсар.

КЫЗЫЛДАН

18.30 — Телемедээлер. 18.45 — «Спорт». Дамчыдылга. 19.45 — «Совет Тываның кижилери». «Ыры-биле долдунган амыдырал». Тыва АССР-ниң культуразының алдарлыг ажылдакчызы Г. А. Леонтьева дугайында киноочерк. 19.25 — «Азия төвү». Информация-публицистикалыг программа: Телемедээлер; «Социалистиг өнчүнү камгалаар». Тыва АССР-ниң ИХМ-ниң болгаш Күрттелерадио ажылдакчыларының Барыын-Хемчик районга рейдизи; Ленинчи зачёттуң киржикчилериниң хөй-нийти-политиктиг аттестациязы доозулган; ВЛКСМ Кызыл хооркомунуң ийиги секретары В. Кочергинниң тайылбыры. 19.55 — Чарлалдар.

МОСКВАДАН

20.00 — «Тамчыктыг удуңар, чаштар!». «Рекс — артист». Мультфильм. 20.15 — «Өнүктерниң арын-нүүрү». Дамчыдылганы чогаалчы А. Алексин чорудар. 21.00 — «Үе». 21.30 — «Чай чүгле чаңгыс хүн болган». Уран-чечен телефильм. 22.45 — 01.00. Хоккейге делегей маргылдаазы. «Динамо» (Москва) — «Трактор», В. И. Ленин аттыг төп стадионунуң спорт Ордузундан дамчыдылга.

МАРТ 1-ДЕ
БИРГИ ПРОГРАММА
МОСКВАДАН

8.00. «Үе». 8.40 — Эртенги гимнастика. 8.55 — ССРЭ-ниң Дээди Совединиң депутады, ССРЭ-ниң ЭА-зының корреспондент-кежигүнү, ССРЭ-ниң Күрүне шаңналының лауреады Н. А. Логачев-биле Иркутск хоорайның школачыларының ужуражылгазы. 9.35 — «Революцияның ыраажызы». Хөй сериялыг уран-чечен телефильм. 1-ги сериязы. 10.55 — Дон-да-Ростов хоорайның ийи-чаңгыстың ыры концерти. 11.15 — Медээлер. 11.20 — 15.05 — Чапсар. 15.05 — Медээлер. 15.20 — Жайремунуң дамырактары. 15.40 — Артистиң уран аргазы. Салым-чол болгаш рольдар. ССРЭ-ниң улустуң артистери В. Анджапаридзе болгаш Ф. Раневская олар дамчыдылгага киржир. 16.50 — Г. Свиридов. «Дүнеки булуттар». Кантата. 17.15 — Неделяда спорт. 17.45 — Бистиң корреспондентилеривис чугаалап тур. 18.15 — П. И. Чайковский. «Уруглар альбомундан». Төп телевидение болгаш Бүгү-эвилел радиозунуң уругларның ниити ырының танцы бөлүү күүседир. 18.30 — Бөгүн делегейде. 18.50 — Политиктиг тайылбырлакчы В. П. Бекетов телекөрүкчүлерниң чагааларынга харылаар. 19.20 — 19.35 — Чапсар. 19.35 — Хөй сериялыг уран-чечен телефильм. «Революцияның ыраажызы» 2-ги сериязы. 21.00 — «Үе». 21.35 — 23.00 — «Балет дугайында».

ИЙИГИ ПРОГРАММА
МОСКВАДАН

12.00 — Француз дыл. 12.35 — Физика. 10-гу класс. Чырыктың чалгыглыг болгаш квантылыг шынары. 13.05 — Ниити биология. 10-гу класс. Ховулар үнүш-дүжүткүр болзун дээш. 13.35 — «Шыдыраа школазы». 14.05 — М. П. Мусоргский. 14.35 — География. Чөөн Сибирь. 15.05 — Л. Н. Толстой. «Дириг сүнезин». 15.50 — Медээлер. 15.55 — 18.15 — Чапсар. 18.15 — Медээлер.

КЫЗЫЛДАН

18.30 — Телемедээлер. 18.45 — «Умуткер-эже». Телефильм. 19.00 — Телемедээлер. 19.10 — «Социалистиг чарыштың хүн демдеглели». 19.35 — Чарлалдар. 19.40 — Телефильм.

МОСКВАДАН

20.00 — «Тамчыктыг удуңар, чаштар!» «Тоолдар». Мультфильм. 20.15 — «Делегей панорамазы». 21.00 — «Үе». 21.35 — «Амыдыралдың агымнары». Уран-чечен телефильм. 22.40 — 23.10 — Гандболга ССРЭ чемпионады. Эр улустуң СКА (Минск) — ЦСКА. Запорожьеден дамчыдылга.

МАРТ 2-ДЕ
БИРГИ ПРОГРАММА
МОСКВАДАН

8.00 — «Үе». 8.40 Эртенги гимнастика. 8.55 — «Волгада улуг туруг бар». Музыкалыг дамчыдылга. 10.00 — «Революцияның ыраажызы». Хөй сериялыг уран-чечен телефильм. 2-ги сериязы. 11.25 — Медээлер.

КЫЗЫЛДАН

11.30 — «Орус дылды өөренип тур бис». 14-кү телекичээл.

МОСКВАДАН

11.45 — 15.05 — Чапсар. 15.05 — Медээлер. 15.20 — «Совет Эвилелинде». Документалдыг фильм. 15.35 — Бүгүдениң стадиону. 16.05 — «Чаңгыс-даа хожудап турар кижи чок». Дон-да-Ростовтуң «Кызыл Аксай» заводунуң коллективиниң күш-ажылдың сагылга-чурумун быжыглаар талазы-биле дуржулгазы. 16.20 — «Горнистер, харылаңар!». 17.05 — Магнитогорск хоорайның Күрүнениң ниити ыры капеллазы ырлаар. 17.30 — Аныяктарның адрестери. 18.30 — Бөгүн делегейде. 18.45 — «Эртем болгаш амыдырал». Антарктидаже командировка. 19.15 — 19.30 — Чапсар. 19.30 — Орус композиторларның романстары. Армян ССР-ниң алдарлыг артистери Рузана болгаш Карина Лисициан күүседир. 19.45 — «Революцияның ыраажызы». Хөй сериялыг уран-чечен телефильм. 3-кү сериязы. 21.30 — Экранның мастерлери. В. Пудовкин. 22.45 — 23.00 — Бөгүн делегейде.

ИЙИГИ ПРОГРАММА
МОСКВАДАН

12.00 — Немец дыл. 12.35 — Ниити биология. 9-ку класс. Дириг амытаннарның өзүлдези. 13.05 — Силерге, ада-иелер. 13.35 — Зоология. 7-ги класс. Куштар камгалалы. 14.00 — ПТУ сургуулдарынга. Эстетиктиг кижизидилге. Техниктиг эстетика. 14.30 — «Бо ном бүдүн томнардан тургустунган...» 15.10 — «Сагыш-сеткил база катап поэзия-биле долдунган...» 15.55 — Медээлер. 16.00 — 18.15 — Чапсар. 18.15 — Медээлер.

КЫЗЫЛДАН

18.30 — Телемедээлер. 18.45 — Уругларга фильм. 18.55 — «Культура болгаш амыдырал». Дамчыдылга. 19.25 — «Азия төвү». Информация-публицистикалыг программа. 19.55 — Чарлалдар.

МОСКВАДАН

20.00 — «Тамчыктыг удуңар, чаштар!» «Валя угбай чугаалап тур...» 20.15 — «Билдингир-даа болза, бүзүренчиг эвес». Кино-кансырылга. № 28 «Горизонт». 21.00 — «Үе». 21.35 — «Хаан-ийи». Уран-чечен фильм. 23.00 — 01.00 — Хоккейге ССРЭ чемпионады. ЦСКА — «Химик».

МАРТ 3-ТЕ
БИРГИ ПРОГРАММА
МОСКВАДАН

8.00 — «Үе». 8.40 — Эртенги гимнастика. 8.55 — «Горнистер, харылаңар!» 9.40 — «Революцияның ыраажызы». Хөй сериялыг уран-чечен телефильм. 3-кү сериязы. 10.55 — Эртем-тайылбырлыг фильмнер. 11.30 — Телемедээлер. 11.35 — 15.00 — Чапсар. 15.00 — Телемедээлер. 15.20 — «Рогун — үшкү арын. Аныяктар тудуу». Документалдыг телефильм. 15.50 — Поэзия. 16.15 — Чоннуң аялгалары. 16.30 — Хоглуг старттар. 17.15 — «Шыдыраа школазы». Ак терге. Делегей мастери Л. С. Белавенец дамчыдылганы эрттирер. 18.00 — Миллионнарның ленинчи университеди. Кижини кижизидеринге педагогтуң ролю. 18.30 — «Чуруу бүрүзүнде — кув». 18.45 — Бөгүн делегейде. 19.00 — 19.15 — Чапсар. 19.15 — Футболга Европа чемпионнарының кубогу. «Динамо» (Киев) — «Гамбург» (ГФР). Тбилисиден дамчыдылга. Чапсарда — «Кадык болуруң күзээнзе». 21.00 — «Үе». 21.35 — «Хуннааттырган төрээн чурт». Документалдыг телефильм. 22.35 — 22.50 — Бөгүн делегейде.

ИЙИГИ ПРОГРАММА
МОСКВАДАН

12.00 — Испан дыл. 12.30 — География. 8-ки класс. Ыраккы Чөөн чүк. 13.00 — Авам школазы. 13.30 — Астрономия. 10-гу класс. Сылдыстар. 14.00 — «Аты-баты, солдаттар чоруп орган». Бижимелдиг уран-чечен телефильм. 15.25 — «Кичээлче орук» ССРЭ-ниң улустуң башкызы Я. Я. Вильман дугайында телеочерк. 15.55 — Медээлер. 16.00 — 18.15 — Чапсар. 18.15 — Медээлер.

КЫЗЫЛДАН

18.30 — Телемедээлер. 18.45 — Ойнаарактар фильми. 19.00 — «Делегей байдалының допчулалы». 19.10 — Телемедээлер. 19.20 — Чарлалдар, рекламалар. 19.30 — Телевидение болгаш радиодамчыдылга талазы-биле Тыва АССР-ниң Күрүне комитединиң симфониялыг оркестриниң эстрада бөлүүнүң концерти.

МОСКВАДАН

20.00 — «Тамчыктыг удуңар, чаштар!» «Аренага эң-не баштай». Мультфильм. 20.15 — РСФСР-ниң улустуң артизи О. Воронецтиң болгаш Н. Осипов аттыг күрүнениң орус улустуң академиктиг оркестриниң концерти. Дирижер — РСФСР-ниң алдарлыг артизи Н. Калинин. 20.50 — Арандалдың маңы. Документалдыг фильм. 21.00 — «Үе». 21.35 — — «Орай уруг». Уран-чечен телефильм. 22.40 — Р. Шуман. «Үш романс». ССРЭ-ниң улустуң артизи Д. Шафран күүседир (виолончель). 23.00 — Футболга ССРЭ кубогу. 00.45 — 01.00 — Суг полозунга ССРЭ чемпионады. «Динамо» (Алма-Ата) — ЦСКА (ВМФ). Олимпийжи спорт комплекизинден дамчыдылга.

МАРТ 4-ТЕ
БИРГИ ПРОГРАММА
МОСКВАДАН

8.00 — «Үе». 8.40 — Эртенги гимнастика. 8.55 — Хөглүг чарыштар». 9.40 — «Кино аянчорукчулар клуву». Ю. А. Сенкевич дамчыдылганы эрттирер. 10.40 — «Ырак болгаш чоок ыр». РСФСР-ниң улустуң артизи композитор В. Левашов дамчыдылганы эрттирер. 11.25 — Медээлер. • 11.30 — 15.05 — Чапсар. 15.05 — Медээлер. 15.25 — «Частың чеди хонуу». Документалдыг телефильм (Вильнюс) 15.40 — Орус чугаа. 16.10 — Шевер холдар. 16.40 — «Сээң ленинчи библиотекаң». «Экзээш-даа бол, экизи дээре». 17.10 — И. Брамс. Квартет до минор. А. Бородин аттыг күрүне квартеди ойнаар. 17.45 — Бригаданың кээрэлиг ажылдаарының ажыктыы. Тудугда бригада кезээзиниң методун сайзырангайжыдар дугайы. 18.15 — «Каң билзекчигеш». Мультфильм. 18.30 — Бөгүн делегейде. 18.50 — БАМ-ны тудуп тур бис. 19.20 — 19.35 — Чапсар. 19.35 — «Революцияның ыраажызы». Хөй сериялыг уран-чечен телефильм. 4-кү сериязы. 21.00 — «Үе». 21.30 — 23.00 — «Театр ужуражылгалары». ССРЭ-ниң улустуң артизи Р. Плятт дамчыдылганы эрттирер.

ИЙИГИ ПРОГРАММА
МОСКВАДАН

12.00 — Англи дыл. 12.35 — Музыка. 2-ги класс. «Алдын дагаа». Н. А. Римский-Корсаковтуң опера-тоолу. 13.05 — «Мээң чоленгиим точказын бериңер...» 13.35 — XVIII чүс чылдың орус уран чүүлү. Чурулга. 14.10 — Режиссёрнуң уран мергежили. 1-ги болгаш 2-ги дамчыдылга. 15.50 — Медээлер. 15.55 — 18.15 — Чапсар. 18.15 — Медээлер.

КЫЗЫЛДАН

18.30 — «Сылдысчыгаш». Дамчыдылга. 18.50 — Телемедээлер. 19.05 — Киножурнал. 19.15 — «РКП(б)-ниң VII съездизиниң (1918 ч.) ажыттынганындан бээр 65 чыл болганынга». Телелекторий. 19.25 — «Азия төвү». Информация-публицистикалыг программа. 19.55 — Чарлалдар.

МОСКВАДАН

20.00 — «Тамчыктыг удуңар, чаштар!» «Чаанчыгаш». Мультфильм. 20.15 — «Амыдыралче орук». 21.00 — «Үе». 21.30 — «Ийиги ынакшыл». Уран-чечен фильм (ГДР). 22.35 — 23.20 — «Найыралдың кубогу». Аар атлетика талазы-биле делегей маргылдаазы. Одессадан дамчыдылга.

агаар

Бөгүн республикага болгаш Кызылга онза өскерлиишкин чок, чуга булуттарлыг агаар болур. Агаарның температуразы республикага 13—18, чамдык черлерге 5—15 градус соок болур. Кызылга хар чагбас, хаттың күжү кошкак, агаарның температуразы 15—18 градус соок болур.

КИНО

ФЕВРАЛЬ 27-ДЕ

«НАЙЫРАЛ»: «Бирээ, ийи, солдаттар чорупкан» 9.30, «Ынакшылдың чарлыышкын ырызы» 11.20, 13.10, 15.00, 16.50, 18.40, 21.00 шактарда.

«ПИОНЕР»: «Улуг сүнезинниң шилип алган кижизи» 9.00, 12.20, 15.40, «36-80 дөрбелчинге таварылга» 10.40, 14.00, 17.20, 19.10, 21.00 шактарда.

«ВОСТОК»: «Ак флюгер» 10.00, «Резидентиниң ээп келгени» 11.30, 14.10, 17.00, 19.50 шактарда.

«ЕНИСЕЙ»: «Кара даг» 13.30, «Тамы» 15.00, 17.30 шактарда.

ФЕВРАЛЬ 28-ТЕ

«НАЙЫРАЛ»: «Бир-ле черде сыгырга ыглаан» 9.30, 11.20, 13.10, 15.00, 16.50, 18.40, 21.00 шактарда.

«ПИОНЕР»: «Үшкү бөмбүрзектиң чажыттары» 9.15, 13.35, «Аладдинниң хуулгаазынныг лампазы» 10.35, 12.15, 15.15, «Ынакшылдың чарлыышкын ырызы» 16.55, 18.45, 20.30 шактарда.

«ВОСТОК»: «36-80 дөрбелчинге таварылга» 15.00, 16.50, 18.40, 20.30 шактарда.

«ЕНИСЕЙ»: «Резидентиниң частырыы» 17.00, 20.00 шактарда.

РЕСПУБЛИКАНЫҢ ХӨГЖҮМ-ШИИ ТЕАТРЫНГА

Февраль 27-де—П. Панчев. «ДӨРТ ИЙИСТЕР». Эгелээри 14.00 шак. М. Тимокацу. «ЫНАКШААННАРНЫН АМЫ-ТЫНЫНГА ЧЕТТИНГЕНИ». Эгелээри 19 шак 30 минутада.

КЫЗЫЛЧЫЛАРГА

Коммунал-чуртталга шөлүн алыр дээш ээлчегде турарларның бүрүткели бо чылдың февраль 1-ден апрель 30-ге чедир кызылчыларга хоорküүском дыннадып тур.

Бүрүткелди хоорсоветтиң күүскомунуң чуртталга шөлү хуваар килдизинге черудар. Оон адрези: Кочетов кудумчузу, 29. 2-ги каът, № 13 кабинет. Хүннүнге 9 шактан 20 шакка, субботада 10 шактан 18 шакка чедир хүлээп алыр.

Бүрүткелге келген хамаатылар даралзында документилерни алыр: паспорт, пазы четпээннерниң төрүттүнген дугайында херечилели, ажылдап турар черинден, техниктиг санаашкын бюрозундан, чурттап турар черинден, өг-бүлезиниң болгаш ээлеп турар шөлүнүң дугайында шынзылгалар, хыналда карточка, бажың дептери, күш-ажыл дептери.

Чылдагаан чок бүрүткел эртпээн хамаатыларны даңзыдан үндүрер.

Редакцияның адрези: индекс 667000
667000. Кызыл, Щетинкин болгаш Кравченко кудумчузу бажың № 3. Телефоннары: Редакторнуң 2-24-63, редакторнуң оралакчыларының 2-35-24, 2-23-54, харысалгалыг секретарьның 2-23-35, секретариаттың 2-23-35, партийлиг амыдырал болгаш үлетпүр килдистериниң 2-31-75, пропаганда болгаш совет тургузуг килдистериниң 2-37-13, чагаа килдизиниң 2-41-27, информация килдизиниң 2-20-60, культура килдизиниң 2-23-54, кодээ ажыл-агый килдизиниң 2-21-47, корректорларның 2-27-41, бухгалтерияның 2-12-45, солун келбейн баргаңда 2-32-75 телефонче долгаар.

Чагыг № 433.

Солун неделяда 6 катап үнер.

Тыва АССР-ниң Министрлер Чөвүлелиниң Ном үндүрер чер, полиграфия болгаш ном садыының херектериниң талазы-биле эргелелиниң типографиязы. (Кызыл, Щетинкин болгаш Кравченко кудумчузу, бажың № 1).

ТС—00655.